

Jihočeská universita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra psychologie

Bakalářská práce

Receptivní arteterapie s osobou připoutanou na invalidní vozík

Vedoucí práce: PhDr. Ing. Marie Lhotová, Ph.D.

Autor práce: Eliška Slepíčková, DiS.

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 3. ročník

2011

Bakalářská práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum:

Děkuji vedoucí mé Bakalářské práce PhDr. Ing. Marii Lhotové, Ph.D. za cenné rady a připomínky. Dále děkuji paní A. za vstřícnost a trpělivost při zpracovávání této práce.

Obsah	
Úvod	5
1 Arteterapie	6
1.1 Pojem arteterapie	6
1.2 Rozdělení arteterapie	7
1.3 Cíle arteterapie	8
2 Osoby s handicapem	10
2.1 Tělesný handicap	10
2.2 Člověk s handicapem a jeho psychický stav	10
2.3 Postoje zdravé společnosti k handicapovanému jedinci	11
3 Arteterapie a lidé s tělesným handicapem	13
4 Receptivní arteterapie s osobou upoutanou na invalidní vozík	14
4.1 Příběh paní A.	14
4.2 Rozhovory s analýzami	14
4.2.1 Rozhovor č. 1 (koláž Rodina)	15
4.2.1.1 Analýza rozhovoru o koláži „Rodina“	18
4.2.2 Rozhovor č. 2 (koláž Ráj)	22
4.2.2.1 Analýza rozhovoru o koláži „Ráj“	25
4.2.3 Rozhovor č. 3 (Studená koláž)	28
4.2.3.1 Analýza rozhovoru o koláži „Studená koláž“	30
4.2.4 Rozhovor č. 4 (koláž Rodina)	34
4.2.4.1 Analýza rozhovoru o koláži „Rodina“	37
4.2.5 Rozhovor č. 5 (koláž Šípková Růženka)	41
4.2.5.1 Analýza rozhovoru o koláži „Šípková Růženka“	44
4.2.6 Résumé	47
Závěr	49
Použitá literatura	50
Abstrakt	52
Abstrakt	53

Úvod

Stačí jeden malý okamžik k tomu, aby se vám změnil celý život. Můžete vidět, slyšet, říci nebo udělat něco, co vás na dlouhou dobu ovlivní. Je však také možné, že se kvůli tomuto okamžiku přiblížíte k dopravní nehodě. A jste tak blízko, jak je to jen možné. Jste přímo jejím účastníkem. Probudíte se a najednou je vše jinak. Necítíte palec u nohy, necítíte lýtko, kolena. Nemůžete chodit. A nejen to! Vaše ruce vás již neposlouchají tak, jako dříve. Vše, co vám přišlo běžné, najednou nejde tak, jak jste byli zvyklí. Musíte se naučit žít nový život.

Jste naštvaní, smutní, jste plni zoufalství. Každý člověk se s emocemi vyrovnává po svém. Jdete si zaběhat, malujete, uklízíte, zajdete si do sauny. Ani jednu z těchto věcí však nezvládnete, pokud jste po nehodě zůstali ochrnutí na invalidním vozíku, s částečně poškozenou hybností horních končetin. Jak tedy dostat výše zmíněné emoce z „těla“ ven? Jedním ze způsobů může být receptivní arteterapie. Jde o vnímání určitého uměleckého díla, díky kterému můžeme odkrýt vnitřní emoce.

Tento případ se týká také ženy, na kterou je zaměřena předkládaná práce. Kvůli zachování anonymity je zde uváděna jako „paní A.“. Klientce již nějakou dobu pomáhám, její životní příběh mne natolik zaujal, že jsem se rozhodla zaměřit na ni svou bakalářskou práci.

Cílem této práce je reflexe působení receptivní arteterapie na prožívání člověka, zda vůbec výtvarné dílo na člověka působí a jakým způsobem.

Výzkumnou metodou pro zjištění stanoveného cíle je nedirektivní rozhovor s podpůrnými otázkami, přičemž důraz je kladen na prostor pro vyjádření samotné klientky.

V práci nejprve nastiňuji teorii, která je určitou podporou následujícímu projektu. Vycházím z odborné literatury v arteterapii známých autorů. Například Šicková-Fabrici, Campbell, Slavík či Zicha. V první kapitole se zaměřuji zejména na popis arteterapie a srovnání tohoto pojmu od různých autorů, dále na její rozdělení a cíle, které si klade. V druhé kapitole se věnuji tělesnému handicapu, psychickému stavu člověka s tímto handicapem a také tomu, jak se k handicapovanému jedinci staví zdravá společnost. Ve třetí kapitole uvádím arteterapii ve spojení s handicapovanými jedinci.

Ve čtvrté kapitole, jež je empirickou částí předkládané práce, se zaměřuji na analýzy rozhovorů, ve kterých paní A. popisuje předložené koláže. Tyto koláže jsou vytvořené jinými autory na určitá témata. Rozhovorům a následným analýzám předchází neméně důležitý příběh z klientčina života. O něj se opírám v analýzách rozhovorů, ve kterých klientka naráží na určitá témata ze svého života.

Zdůvodněním překročení maximálního rozsahu této práce je zaměření se na materiálovou část. Tato část práce je výsledkem sbírání rozhovorů, které společně tvoří ucelený projekt, po jehož rozdělení by tato práce nebyla celistvá. Popisy jsou v takové rovině, kdy by byla škoda tuto práci krátit či dělit. Výše zmíněný důvod mne také vedl k střídání zpracování teoretické opory.

1 Arteterapie

1.1 Pojem arteterapie

Arteterapie pochází ze spojení latinského ars = umění a řeckého therape = léčení, léčba. V nejobecnější rovině jde tedy o léčbu uměním.¹

Rozlišuje se dvojitý význam termínu. Arteterapie v širším slova smyslu zahrnuje léčbu uměním souhrnně, tedy využití všech druhů umění v léčbě. Jde o využití nejrůznějších kategorií (výtvarné, hudební, slovesné, divadelní). V užším slova smyslu se význam arteterapie používá hlavně pro terapii, kde převládajícími výrazovými prostředky jsou výtvarné aktivity. Toto pojetí je rozšířenější.²

Toto vymezení pojmu arteterapie můžeme srovnat s definicemi dalších autorů.

Matoušek vymezuje pojem takto: „Arteterapie se opírá o výtvarné projevy klientů, jako o hlavní léčebný prostředek. Nejde při ní o dokonalé, konečné dílo, ale o proces tvorby. Jako zvláštní obor se vyvíjí zhruba sto let.“³

Arteterapeutických technik je mnoho. Používají se proto, aby klientům usnadnily vyjadřování jejich pocitů. Během výtvarného vyjadřování dochází k mimovolnému slučování klientových vědomých a nevědomých tendencí, jakoby ve zkratce se při tom odehraje totéž, co by psychoterapie omezená jen na slovní vyjadřování propracovávala delší dobu.⁴

Arteterapie je vhodným postupem zejména u těch klientů, kteří se obtížně slovně vyjadřují. Arteterapie je vhodná také pro klienty silně emočně prožívající některé události. Je vhodná jako „rozehřívání“ pro jakýkoli typ psychoterapie. Kromě toho, že se při arteterapii objevuje nový psychoterapeutický materiál, klient objevuje i své tvůrčí vlohy a díky tomu si může významně posílit sebevědomí.⁵

Stiburek arteterapii řadí k psychoterapeutickému a psychodiagnostickému oboru. K léčebným účelům využívá umělecké techniky z různých uměleckých oblastí. Zaměřuje se zejména na klientovy úvahy o výsledném výtvarném díle a cestě, kterou dospěl k jeho zpracování. V arteterapii jde především o to, aby obtíže nemocného člověka úplně nebo alespoň částečně vymizely. Toho lze dosáhnout například sebevyjádřením nebo zpracováním tématu, který je pro člověka něčím důležitým. Význam zde má neverbální projev, který umožňuje rozpracovat i témata, o kterých člověk nechce mluvit.⁶

Hartl definuje obor jako využívání umění pro terapeutické účely. Postupně se termín arteterapie zúžil hlavně na kreslení a malířské projevy. Výtvarné projevy nemocných

¹ Zicha, Z. *Úvod do speciální výtvarné výchovy*, s. 11.

² Tamtéž, s. 11.

³ Matoušek, O. *Potřebujete psychoterapii?*, s. 34 – 36.

⁴ Tamtéž, s. 34.

⁵ Tamtéž, s. 34.

⁶ Srov. Stiburek, M. In. Slavík, J. *Současná arteterapie v české republice a v zahraničí*, s. 35.

slouží k diagnostickým a k léčebným účelům (k získání náhledu, změně hodnot, radosti z tvorby). Jsou prováděny ve skupině nebo individuálně.⁷

Na stránkách české arteterapeutické asociace definují arteterapii jako léčebný postup, který využívá výtvarného projevu jako hlavního prostředku poznání a ovlivnění lidské psychiky a mezilidských vztahů. Někdy bývá přiřazována k psychoterapii a jejím jednotlivým směrům, jindy je pojmána jako samostatný obor. Obvykle se rozlišují dva základní proudy, a to terapie uměním, v níž se klade důraz na léčebný potenciál tvůrčí činnosti samotné a artpsychoterapie, kde jsou výtvary a prožitky z procesu tvorby dále psychoterapeuticky zpracovávány.⁸

Šicková-Fabrici v jedné ze svých publikací srovnává definice jednotlivých autorů následovně.

Podle Labátha (1993) se pojem arteterapie používá u označení výtvarných činností v terapeuticko- výchovném procesu v převýchově, v penitenciární praxi a v rehabilitaci. Joanidis (1973) chápe arteterapii jako formu psychoterapie a dělí ji na kreativní, integrativní, činnostní, projektivní a sublimační.⁹

V publikaci *Arteterapia-Užitkové umenie* zmiňuje Šicková-Fabrici vymezení pojmu od Tessa Dalley (1984), která definuje arteterapii jako využití umělecké tvorby spolu s dalšími optickými prostředky při terapeutických sezeních. Tato činnost obsahuje velmi rozdílné podoby, např. čmáranice, modelování, malbu. Právě pro různorodost se stává arteterapie velmi komplikovanou.¹⁰

Výstižná je také definice holandského arteterapeuta Hilariona Petzolda (1990): „Arteterapie je teoreticky usměrněné působení na člověka jako celek v jeho fyzických, psychických danostech, sociálních a ekologických vazbách, plánované ovlivnění postojů a myšlení za pomoci umění a z umění odvozenými technikami, s cílem léčby, nebo zmírnění choroby, integrace, nebo obohacení osobnosti.“¹¹

Podle Hanuse (1978) je arteterapie osobitá forma psychoterapie „prostřednictvím grafické, malířské a sochařské činnosti. Je to organizovaný cílený terapeutický proces, realizovaný individuálně nebo skupinově, který řídí a usměrňuje speciálně vyškolená osoba – arteterapeut. Arteterapeuta můžeme kromě terapeutických účelů využít také v léčebně-pedagogickém procesu jako prostředek výchovy a sociální integrace“.¹²

1.2 Rozdělení arteterapie

Arteterapii dělíme nejen na individuální či skupinovou, ale také na receptivní a produktivní. Toto dělení závisí na aktivitě, kterou jedinec vyvíjí.

⁷ Hartl, P. *Psychologický slovník*, s. 20.

⁸ Dostupné na WWW: [<http://www.arteterapie.cz>].

⁹ Šicková-Fabrici, J. *Základy arteterapie*, s. 31-32.

¹⁰ Srov. Šicková-Fabrici, J. *Arteterapia-užitkové umenie?*, s. 39.

¹¹ Srov. Tamtéž, s. 39.

¹² Srov. Šicková-Fabrici, J. *Arteterapia-užitkové umenie?*, s. 40.

Pokud je arteterapie zaměřena pouze na jednoho jedince, jedná se o takzvanou individuální terapii. V opačném případě se soustředí na celou skupinu lidí, tuto terapii nazýváme skupinovou.¹³

Při produktivní arteterapii jde o aktivní výtvarnou činnost. Jedinec zde vytváří určitý výtvarný artefakt jako je například obraz či objekt.¹⁴

Při receptivní arteterapii jde o chápání výtvarného díla, které je úmyslně vybráno arteterapeutem. Vnímání díla by mělo vést jak k poznání sebe samotného, tak pocitů ostatních. Ze studií estetika Theodora Fechnera vyplývá, že k tomu, aby člověk vnímal výtvarná díla, potřebuje určitou dávku vcítění. Do tohoto díla tak divák promítá své pocity, díky čemuž může odhalit a projevit vnitřní emoce. K tomuto druhu arteterapie se řadí návštěvy výstav, různé projekce a hlavně rozhovory o vnímaných dílech.¹⁵

1.3 Cíle arteterapie

Arteterapie si klade za cíl snížit napětí, neurotické syndromy a vnitřní konflikty u narušených osob. Využívá se ke skupinové interakci, při níž dochází k odkrytí vnitřních osobních konfliktů.¹⁶

Určité arteterapeutické metody pomáhají rozvíjet schopnosti, jako jsou například vcítění se či sebeovládání. Je vhodná jako psychohygiena a jako určité cvičení k upevňování vůle. Povzbuzuje pasivní schopnosti a probouzí v člověku tvořivost, kterou je možné překonat pocit méněcennosti. Arteterapie zaměstnává všechny složky psychiky. Aktivizuje v člověku schopnost projekce vlastních psychických procesů, která směřuje terapeuta k diagnostice.¹⁷

Šicková-Fabrice uvádí ve své knize nejobecnější rozdělení arteterapeutických cílů podle Liebmanové a to na individuální a sociální.¹⁸

Jako individuální cíle uvádí relaxaci, sebeprožívání a sebevnímání, uspořádání optických i slovních zážitků, naučení se přiměřenému sebehodnocení, zvyšování osobní motivace a svobody, volnost při pokusech v hledání výrazu osobních pocitů, emocí či konfliktů, rozvoj fantazie.¹⁹

K sociálním cílům patří například chápání a akceptace ostatních lidí, pochopení jejich hodnoty, ocenění, navazování kontaktů, následné zapojení do skupiny, komunikace a společné řešení problémů, pochopení vztahů, vytváření sociální podpory a také zrcadlení vlastního fungování ve skupině.²⁰

¹³ Srov. Landischová, E. *Teorie a praxe arteterapie: taneční a výtvarné formy*, s. 50.

¹⁴ Srov. Tamtéž, s. 50.

¹⁵ Srov. Šicková-Fabrice, J. *Základy arteterapie*, s. 30.

¹⁶ Srov. Zicha, Z. *Úvod do speciální výtvarné výchovy*, s. 33 - 36.

¹⁷ Srov. Tamtéž, s. 33 - 36.

¹⁸ Srov. Šicková-Fabrice, J. *Základy arteterapie*, s. 61 – 62.

¹⁹ Srov. Tamtéž, s. 61 – 62.

²⁰ Srov. Tamtéž, s. 61 – 62.

Jak dále Benderová (Šicková-Fabrici, 2002) uvádí, k cílům arteterapie dospělých bezesporu patří budování odpovědnosti, kterou jedinec nese za vytváření vlastního života a s ním spojených plánů.²¹

Důležitým cílem je pak u všech věkových kategorií znovuvybudování kreativity, spontánnosti, schopnosti komunikace se sebou samým a s prostředím, ve kterém jedinec žije, a v neposlední řadě porozumění životu a jeho smysluplného prožívání.²²

Některé klientovy osobnostní rysy jsou terapeutovi i samotnému klientovi těžko přístupné. Jedním z cílů arteterapie je pomoci rozpoznat tyto rysy například u uzavřeného klienta. V průběhu výtvarného vyjadřování mohou vyplout na povrch vědomé i nevědomé pocity, arteterapie tak může dodat psychoterapeutickému působení další rozměr. Landischová vychází z Matouška a uvádí, že při arteterapeutickém sezení se odehraje totéž co při ostatních psychoterapiích omezených na slovní vyjadřování, jen ve zkrácené formě.²³

Při jakýchkoliv arteterapeutických prací je důležité podporovat klienta ve volném výtvarném vyjadřování a poté nechat klienta samotného, aby ozřejmil význam svého díla. Arteterapie se snaží o šetrnější podobu sebevyjádření, než je vyjádření slovní, a proto je vhodná například pro emočně labilní klienty. Mnohým vážně psychicky nemocným jedincům se však nedoporučuje, zejména pro její náročnost. Základním faktem, který zde platí, je zájem klienta o tuto formu terapie, tedy o výtvarnou tvorbu.²⁴

²¹ Srov. Tamtéž, s. 61 – 62.

²² Srov. Šicková-Fabrici, J. *Základy arteterapie*, s. 61 – 62.

²³ Srov. Landischová, E. *Teorie a praxe arteterapie taneční a výtvarné formy*, s. 50.

²⁴ Srov. Tamtéž, s. 50.

2 Osoby s handicapem

2.1 Tělesný handicap

Jak uvádí Štěch, který cituje Petit Robert, slovo handicap pochází z anglického *hand in cap*, což znamená ruka v klobouku. Užívalo se v dostihovém prostředí, kde určovalo koně nesoucího větší zátěž (záleželo např. na stáří či trénovanosti), aby byl závod spravedlivý pro všechny. Slovo handicap se začalo užívat roku 1827.²⁵

O poznání déle se tento výraz přenesl na lidi, kde označoval zátěž v podobě onemocnění, tělesné vady či postižení. Jde tedy o znevýhodnění bez vlastního přičinění.²⁶

Tělesný handicap zapříčiňuje snížení samostatnosti a tím podmiňuje podporu a závislost na ostatních lidech. Jako takový se stává bariérou k začlenění do společnosti a k získávání nových zkušeností. Míra a váha pohybového postižení jednotlivce působí také na jeho psychiku. Na psychický vývoj působí také fakt, že pohybové postižení či tělesná deformace se stává zároveň estetickým handicapem. Důležitým se stává to, do jaké míry je člověk schopen samostatnosti. Tuto samostatnost ovlivňuje rozsah pohybových funkcí horních a dolních končetin.²⁷

Zachování hybnosti dolních končetin je významné pro samostatný pohyb, který pomáhá jedinci čerpat nové zkušenosti, úspěšně se socializovat a tím být také méně závislý na ostatních lidech.²⁸

2.2 Člověk s handicapem a jeho psychický stav

Pavlátová (Vágnerová, 2004) představuje funkce, které jsou díky tělesnému handicapu ovlivněny. Jde zejména o snížení čerpání nových podnětů a zkušeností ve společnosti. Člověk s pohybovým postižením se méně často dostává do společnosti, mezi lidi, kde by měl možnost nácivku různých sociálních situací. Těžko se tedy naučí, jak se v té či oné situaci chovat, a když už by toto věděl, není toho kvůli svému handicapu schopen. S postižením se člověk začne více separovat od společnosti, zvláště po předchozích špatných zkušenostech s komunikací s ostatními lidmi. Určitá zaostalost, která je způsobena daným postižením a tím omezením zkušeností, může vyjít najevo zesílením některých způsobů chování a rysů osobnosti. Některé vlastnosti se po vzniklém postižení mohou změnit, nemusí to však být pouze změna negativní. Po prožitém traumatu se člověk může stát daleko citlivějším, tolerantnějším, vnímavějším, s celkově větším nadhledem.²⁹

Člověk s postižením se stává velice emočním. Vše prožívá mnohem hlouběji než zdravý člověk, je náchylný k častějším změnám nálady. V psychice takového člověka najednou dochází k mnoha obrátům a dramatickým zvrátům. V psychice jedince s handicapem

²⁵ Srov. Vágnerová, M., a kol. *Psychologie handicapu*, s. 33.

²⁶ Srov. Tamtéž, s. 33.

²⁷ Srov. Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 251.

²⁸ Srov. Tamtéž, s. 252.

²⁹ Srov. Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 253.

nacházíme určité hybné síly, jako jsou motivace, myšlení a jednání. Člověk se o něco snaží, má určité cíle, něčeho se děsí, na něco se naopak těší, snaží se o určité naplnění, své naděje vztahuje k lidem či věcem.³⁰

Vystupují zde různé emoce. Handicapovaný člověk pociťuje radost, žal, obavy, strach, zármutek, překvapení, potěšení, atd. Jedinec s postižením nějakým způsobem chápe svůj handicap, něco si myslí, má různé představy o svém stavu, o tom, co by měli činit druzí a o tom, jak se má chovat on sám. Zároveň však chápe svět podle svého a vše na co nahlíží, pojímá podle svých předpokladů a očekávání.³¹

2.3 Postoje zdravé společnosti k handicapovanému jedinci

Handicapovanému člověku je častěji více tolerováno, společnost na něj klade nižší nároky, méně se od něho očekává a bývá dosti podceňován. Vůči tomuto jedinci jsou často vyjadřovány extrémní postoje. Na jedné straně je v přemíře opatrován a tolerován, na druhé naopak zesměšňován, odmítán, či izolován. Všechny tyto možnosti jsou však nepřijatelné a fungují jako ověření nižšího společenského statusu. Handicapovaný člověk akceptuje své zdravotní problémy, ale není ochoten přijmout následné sociální postižení.³²

Hansová (Vágnerová, 2004) uvádí, že dochází k předsudkům vůči handicapovaným. Často jsou očekávány negativní vlastnosti z hlediska toho, že dotyčný si s sebou nese negativní znak, jakým je například tělesné postižení. Jde o tzv. implicitní teorii osobnosti. Jak bylo uvedeno výše, tělesné postižení se stává také estetickým handicapem. V tomto je původ zobecnění v hodnocení těchto lidí a spojování nehezkého vzhledu s nehezkými vlastnostmi jako je např. zlomyslnost, bezohlednost či zákeřnost.³³

Každá společnost s sebou nese určitou potřebu pomoci a soucítění s člověkem v tísní. Rozsah a hodnota této nezbytnosti určuje míru morálky ve společnosti. Ve společnosti se ve spojitosti s přístupem k handicapovaným setkáváme buďto se sobectvím nebo se zájmem pomoci.³⁴

Tento zájem člověka pomoci jinému vede k schopnosti vcítění se do situace a s ní spojených citů druhého. Pokud toto člověk nezvládne, pokud není schopen předání lásky někomu jinému, stává se tzv. sociálně slepým. V případě sociální slepoty u celé společnosti se jedná o selektivní slepotu. Ta nastává v případě, kdy lidé berou v potaz handicapovaného člověka, nicméně se jím nezabývají. Nezabývají se jeho sociálním postavením, ani tím, jak takovému člověku pomoci, jak k němu správně přistupovat.³⁵

Společenské vztahy mezi zdravými a handicapovanými jedinci jsou obtížné. Zdravý člověk se chová zmateně, jeho projev při setkání s handicapovaným není přirozený. Komunikace zdravých lidí s postiženými má své zvláštní rysy, které se vyznačují

³⁰ Srov. Křivohlavý, J. *Psychologická rehabilitace zdravotně postižených*, s. 21.

³¹ Srov. Tamtéž, s. 21.

³² Srov. Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 258.

³³ Srov. Tamtéž, s. 259.

³⁴ Srov. Šicková-Fabricsi, J. *Arteterapia-úžitkové umenie?*, s. 16.

³⁵ Srov. Tamtéž, s. 17.

například popíráním odchylky. Zdravý člověk se tak chová k handicapovanému, jakoby postižení neexistovalo a to z toho důvodu, aby tomuto jedinci žádným způsobem neublížil.³⁶

K zápornému hodnocení obecně vede to, jak postižený člověk působí spolu se svým handicapem. Způsob jakým tělesná vada opticky působí na člověka, vede k vyjádření všech ostatních negativních projevů. Zdravý člověk takto postižené lidi nevnímá jako rovnocenné partnery v komunikaci, nechce se adaptovat na jejich tempo a možnosti a raději jedná autoritativně. Velkou roli zde často hraje neznalost daného postižení a s ním souvisejících problémů či možností. Podobný přístup však může vzniknout také ze strany handicapovaných ke zdravým jedincům, kdy si postižený člověk může nesprávně vyložit vyjádření, nebo veškeré reakce brát příliš precitlivěle a mít negativní očekávání.³⁷

³⁶ Srov. Šicková-Fabrics, J. *Arteterapia-úžitkové umenie?*, s. 260.

³⁷ Srov. Tamtéž, s. 260 – 261.

3 Arteterapie a lidé s tělesným handicapem

Arteterapie je možností jak rehabilitovat jemnou motoriku, tak možností jak se vyrovnat s tzv. sekundárním handicapem, což je zkrácené vnímání sebe sama na základě poškozené psychiky dané právě handicapem. Přednost se zde dává tomu, aby člověk dosáhl pocitu úspěšnosti, který má odstraňovat pocity méněcennosti. Arteterapeut by měl pomoci člověku odstranit dojem druhořadosti, měl by pomoci jedinci k akceptaci svého handicapu, k nalezení smyslu života a objevení seberealizace.³⁸

U lidí s tělesným handicapem se může objevit ignorace právě té části těla, která je postižená. Lidé, kteří svou dovednost nechtějí nebo neumějí projevit v kresbě, jsou často odváznější v modelování. Hotový výrobek po vypálení a naglazování s sebou často přináší pocit hrdosti. Například při modelování sebe samotného, může dojít ke změně pocitu svého já.³⁹

Pokud člověku určitý handicap přímo nebrání v realizaci, pak se v podstatě kresby lidí s handicapem a zdravých lidí nemusí nijak zvlášť lišit. Určité odchylky v kresbě se mohou projevit například v důrazu nebo naopak ve vynechání té části těla, která je postižena. Odlišnosti se však mohou projevit už ve volbě tématu. Jak Zicha cituje Gyuláného, handicapovaní se vyhýbají tématům jako je např. sport a spíše se věnují krajině, zvířatům či dopravním prostředkům.⁴⁰

Tyto výše zmíněné prvky produktivní arteterapie, jako je kresba či modelování, jsou vhodné zejména tehdy, nebrání-li handicap v jejich realizaci. Pokud se však u člověka takové omezení vyskytuje, volí se spíše forma receptivní arteterapie, při které není potřeba utváření určitého díla. U různých druhů handicapů je tato forma arteterapie schůdnější a méně stresující pro ty osoby, které pro své postižení nejsou schopny produkovat různé výtvořky. Jedinec se ponoří do děje, který je z výtvořky patrný, probíhají myšlenkové procesy spolu s prožitkovým doprovodem a dovolí tak projevit osobnostní charakteristiky. Dopomůže to k odkrytí niterních emocí a také uspořádání si myšlenek a poznání sebe samého.

³⁸ Srov. Šicková-Fabrice, J. *Základy arteterapie*, s. 90.

³⁹ Srov. Šicková-Fabrice, J. *Základy arteterapie*, s. 91.

⁴⁰ Srov. Zicha, Z. *Úvod do speciální výtvarné výchovy*, s. 73 - 74.

4 Receptivní arteterapie s osobou upoutanou na invalidní vozík

Tato kapitola je praktickou částí práce. Klientčin krátký příběh obsahuje nejdůležitější informace. Následující rozhovory jsem analyzovala. Důležitá je jednotná struktura pro všechny analýzy. Jednotlivé body jsou určeny právě pro jednotnost. Mohou se také následně více rozebrat, což už není cílem mé práce, ale může to být podnět pro další zpracování.

Závěr analýz obsahuje shrnutí témat jednotlivých rozhovorů. Podobně jako kapitola résumé, která také slouží ke shrnutí témat, ale souhrnně u všech rozhovorů. Důležitost témat či k nim se vztahujících okolností, můžeme podložit výše zmíněným příběhem paní A.

4.1 Příběh paní A.

Paní A. je 42 let. Dlouhá léta pracovala v zahraničí jako instrumentářka na operačním sále. Ve svých 33 letech měla při cestě do práce autonehodu, při které došlo k poranění míchy. Klientka se následkem nehody stala kvadruplegickou, v jejím případě to znamená částečné ochrnutí rukou a úplné ochrnutí nohou. Paní A. byla tímto upoutána na invalidní vozík. Nyní je závislá na pomoci druhé osoby. Během dopoledne zajišťuje péči zdravotní sestra, která vypomáhá například s hygienou. Osobní asistentka, následně zabezpečuje chod domácnosti, provádí úkony spojené s klientčíným handicapem a v neposlední řadě zajišťuje podporu při výchově syna. Klientka přitom zůstává rozhodující osobou.

Paní A. má dvanáctiletého syna. Partner (otec dítěte) opustil společnou domácnost v listopadu minulého roku. Syn zůstal v péči paní A. Otec klientky, který pocházel z dvanácti dětí, již nežije. Matka s paní A. nežije ve společné domácnosti, ale snaží se jí podporovat. Matka je ze tří dětí. Paní A. má sestru, se kterou se bohužel nestýká. S ostatními příbuznými, jako jsou například tety a strýcové, klientka neudrhuje žádný kontakt. Částečně je to zapříčiněné klientčíným handicapem.

4.2 Rozhovory s analýzami

Poznámka: v následujícím textu jsou použity tři tečky samostatně, které slouží k vyjádření odmlčení klientky. V analýzách jsou použity také tři tečky, tentokrát v závorce sloužící jako vyjádření vytržení z textu.

4.2.1 Rozhovor č. 1 (koláž Rodina)

Tazatel: *Jak na tebe působí tato koláž? Co bys mi o ní mohla říci? Mohla bys mi popsat jednotlivé obrázky, popřípadě vymyslet příběh, který tě v souvislosti s touto koláží napadne?*

Paní A.: *První co na mě zapůsobilo, byly ty tři vztyčené prsty a to vidím jako hodně negativní, jako takovou výhružku, varování, takový strach, podezření. Asi se to odvíjí i od situace, od takové životní změny a zrady, kterou teď prožívám. Nicméně to patří k životu, je to takový to pozor... Ale celkově, když to tak pozoruji, tak je to život... V tom příběhu je prostě celý život. Určité životní fáze jsou tu výraznější. Protože jsou tu konkrétní obrázky, konkrétní situace, třeba v tom horním levém rohu, ta žena... je to taková situace nejistoty a zoufalství, ač je to starost s dítětem, ale může to být i nedorozumění s partnerem, v práci (smutné pousmání). Je to vlastně křížovatka. Tady je i kousek nadpisu... Ta mladá holčinka jakoby tak přemýšlela, co jí v životě čeká, a pak se to přehouplo do role té dospělé ženy, kde vlastně možná očekávala něco lepšího, láskyplnějšího, harmoničtějšího a teď se musí srovnávat s tím, že to tak není (smutné povzdychnutí)... Tady vlevo dole je krásná rodina; z nich vyzářuje mateřská láska a štěstí. Zajímavé je, že ta mamka s těmi dětmi je v popředí a ten partner vzadu se sice taky tulí, nicméně je v pozadí. To mi koresponduje v dnešní době s tou situací rolí otců, s důležitostí muže ve společnosti, ... s důležitostí rodiny. Dneska rodina podle mne nemá takovou důležitost jako dřív. Ty chlapi přeplovávají z jednoho vztahu do druhého a nechávají tu mamku s dětmi samotnou. Ale tady se mi líbí, že jsou spokojení, šťastní a smějí se, ty holky vpředu... To je pěkný... No, kytičky to je taková radost pro každý den... Ted' jsem měla takový pocit, že tady vidím pulinu. Není tady, ale připomíná mi ji to. Taky to patří k životu, že jo. Celý ten obrázek, jako by to byla pulina uprostřed srdce, ale... ruplé srdce, protože život není o pulině, že jo..., ač někteří muži si to myslí. Hm...(se smíchem reakce na med). Ale život je sladký, protože s pulinkou je sladší, protože když to klape s pulinkou a s tou ženskou, tak je to nádherný, sladký. No (smích náhle ustane a zrak se přesouvá na auto, které je vedle). A pak frknou tím autem pryč, protože jsou z toho úplně hotový, jakoby tu sladkost toho života nedokázali unést, tak utečou i z harmonické, pěkné rodiny a... dělají sami sobě problémy a... i nám... Tady ten oheň..., no... kdyby se tak všechno špatný dalo spálit. Ale je tady tak trošku takového toho čarodějnictví v tom ohni, nelíbí se mi. Ten celkový kovový nábytek, nebo ty... to jsou asi dvířka krbu, či co... tady vidím... bílé šaty..., jako by v tom hořelo kus snu..., jako by někoho upalovali, asi mi to připomíná právě tu hranici... hm... černý kovový nemám vůbec ráda... No a teď bychom si mohly dát asi chvilku pauzu (po zhruba deseti minutách jsme pokračovali). Říkám zrovna, že z těch mých myšlenek mám pocit, že jsem tak jako popuzená proti těm mužům, no. Ještě ohledně toho krásného obrázku té šťastné rodiny, těch šťastných žen v popředí a toho muže v pozadí. Mě tak napadá, že ty mužský si někdy postěžují na to, že... ženy vydělávají víc, že jsou schopny se postarat nejen o rodinu, ale do toho i budovat kariéru, do toho ještě studovat a dělat jiné aktivity, nějak se rozvíjet. A ty chlapy kolikrát za námi vlajou, jako nějaký fáborek. A... to, co se jim na počátku vztahu líbilo, potom vnímají jako zatěžující a hledají si nějakou jinou, která je víc chápe..., ale to teď odbočuju, mně to... ta role těch mužů ve společnosti, co se týče žen, ty ženy dneska dokážou opravdu bez těch mužů existovat (pousmání), bohužel i co se týče umělého oplodnění, že jo..., tak už ty chlapi taky nepotřebujeme... a oni nás k tomu ale nutí, že podle mě, tím jak se chovají ti mužský, se odráží ta... mm... ráda bych to řekla, tak pěkně barvitě... ted' mi chybí ty přívlastky... Odráží se vlastně ta společnost, já se bojím toho, že ty děti, které my teď vychováváme samy, bez těch tatínků, otců, partnerů, že jim ta role toho otce, ta mužská role, našim dětem chybí, to víme všichni, ale jak se to bude odrážet do budoucna, že ještě méně...*

bude mít ta rodina tu důležitost, že budou ti partneři spolu, že spolu chtějí být, a pak když zplodí potomka, tak to nebude vůbec důvodem řešit ty konflikty... vylepšovat komunikace, akceptovat se a vycházet si vstříc. No a ty malý děti, který teď vychováváme bez tatínků, si budou do budoucna taky žít s tím, že je to takhle normální, a aby všichni nebyli singl, nežili v anonymitě, takové to individui..., nevím..., že budou jenom s tím, kdo je absolutně akceptuje, a nebudou řešit žádné kompromisy... Vždyť oni nás k tomu ty chlapi nutí, abychom byly takový soběstačný. Kritizují feministky, ale ve své podstatě z nás ze všech budou takové feministky, protože bychom to jinak neustály, ta společnost je strašně rychlá, krutá a náročná. Tak to mne ještě tak napadlo k té rodině, že ačkoli tak září, tak je tady schovaný ten podtext toho zastíněného muže a to z toho vnímám... No... nad pulinkou je to srdce, to je nejkrásnější z celého obrázku, to srdíčko s lístkama. Já nevím, co je to za strom... břechťan... nebo... hm... je to krásný. Je tam takový to..., no ba ne, no, i když dneska jsou ty chlapy takový zženštilý. Možná ta levá ruka je ruka kluka, ale myslím si, že jsou to dvě holčičí ruce... Hm... No, ten pejsek, ten pejsek je krásný (ironické pousmání). Pro mne by to znamenalo asistenčního retriéra, ale vnímám to jako náhradu komunikace, harmonie vztahu, partnera. Dneska má pejska každá rodina v paneláku a s hádkami se střídají, kdo ho vyvenčí. Pohladí ho, pomazlí se s ním a nepohladí svoji ženu, nebo slovem svého muže... Takže ten pejsek tady pro mne znázorňuje spíš takové to hledání se lidí... no... věrný přítel... je to zvíře. Nejvěrnějším přítelem, by měl být člověku člověk... No a napravo..., jak tam běží už ve věku penzisti... to je obrázek vystřižený z nějakého zahraničního časopisu, protože u nás takovýhle penzisty neznáme, i když bych si to moc přála. U nás prostě ty babičky padesátiletý... Nebo takhle... U nás jsou babičky už v padesáti a chodí opravdu tak oblékaný, neučesaný a jsou negativně naladěný a vlastně, dalo by se říct ještě šedesátiletý, to je ještě taková ta opravdu komunistická generace celoživotní a mám zkušenost..., že i svým vlastním dětem jakoby závidí to, co teď všechno můžeme. Otevřené hranice, otevřený svět, otevřené možnosti. Když se člověk snaží tak i tu možnost výdělku má... Ale tihle penzisti se mi moc líbí, takhle bych to přála všem... A ještě, že se drží čtyři takhle pospolu, to je na tom to nejkrásnější, protože ne, že jsou dva spolu šťastní, ale mají ještě přátele. Protože když člověk s někým ze svých kamarádů dokáže prožít dovolenou, tak to je potom takový opravdový přítel, že to není jen na chvíli, na takové to zavolání na kafe, ale odjet si na týden a někde běhat po horách, nebo se koupat v moři s dětmi... Krásný je srdíčko uprostřed, ale možná že bych se teď přikláníla k tomu, že ten pravý horní roh (s penzisty) je ten ze všeho nejpozitivnější, protože to je šťastný závěr života, po všech trablech a zkušenostech, co mají tihle čtyři za sebou. Mají ještě chuť do života a radost z toho života a to je na tom moc pěkný. A vypadají, že jsou i celkem jako zdraví, že možná během života mysleli na to, že se jim ve stáří nemusí dařit a neujedli se k smrti, nebo neupili, neukouřili... Hm... Ty botičky růžový... to je určitě pěkný, no... příchod nového... (smutná delší odmlka)... Zrovna jsem dnes četla od Ebena, že kdyby nebyl věřící a jeho žena Markéta se k tomu také nepřiklonila, tak by vůbec neustáli to, co se jim stalo. Ale ten konec byl takový pro mne nesrozumitelný. Říkal tam, že to, že se odevzdali Bohu a díky tomu přestali řešit různé problémy a trable, řekli si, že to za ně vyřeší někdo jiný, a že jejich úkolem je ten den nějakým způsobem přežít, dožít. To pro mne bylo takový tragický, nebo spíš negativní, Bylo tam málo radosti. Nějakým způsobem přežít den. To o tom určitě není. Ale pak jsem to pochopila možná hlouběji. On tím myslel to, že se moc upoutáváme k minulosti a budoucnosti a málo řešíme ten přítomný okamžik, takové to tady a teď. Teď být šťastný, užít si a za ten den být rád. A když ráno umřu, tak je to vlastně v pořádku, protože jsem žila ten den naplno... No a tady z toho obrázku by se dalo říct, že tady jsou takové momentky životních krizí, který potkají každého. Každého

jednotlivě, že jo. Každý si s tím musí zůstat sám, vyřešit si to sám v sobě, a pak zase vyplout. Je tady ale ten přítomný okamžik... Jestli je to tím, jak je to... takový fixovaný na člověka, takový přítomný okamžik, tady a teď, protože to, co je na tom obrázku, tak to někdy bylo, někdy to bylo tady a teď. Všechno dohromady je to tady a teď, ten jeden krásný život, protože končí krásně. Tady ty penzisti jsou vzorem naplněného, šťastného života, ať třeba se jim staly v životě dramata, tak to předali tady do mých rukou. Tady a teď a jsou šťastný, nevím... Ten koberec nebo co to je, ten na mne ani nějak nepůsobí. To mi připomíná Turky a Araby, to je divný, to tady nemá být. Ale občas se člověku stane, že něco potká, co mu přijde, že neměl potkat no..., možná je to takový symbol toho, že nás Turci pohlí, že jo..., my bychom potřebovali 4,2 dětí na ženu, máme jich sotva 1,2 a Turci jich mají 10 a více, takže jich tu bude více a více... No tady to povzbudí, pohladí ..., to vnímám tak jako poslední. Ač je to divný, že jsou tu písmena a slova, tak jsem spíš vnímala takové ty konkrétní momenty z toho života... Povzbudí a pohladí, no to by se mi asi chtělo úplně plakat, protože se tak jako probudím z toho zlého snu a... (přichází pláč)... a teď pláču a ten život mě zase pohladí, no... Dole ty barevný... nevím co to je, bývá to na rádiu..., tak to je o těch barvách života. Jednou je to modrý, jednou zelený, a když je to doladěný, tak se to pěkně střídá a ještě k tomu hraje hezká hudba. ... No a ti dva dole, asi bych o tom ani nemluvila ..., asi když tady jsou nalepený, tak je to o tom, že celý život se učíme. Jeden s nohama přilepenýma k zemi a druhý je má spíš nahoru. To je taky symbolický, že se víc vznášá a je víc v pohodě. Z toho bych si měla vzít příklad. Ten nalevo si tak jako hodně dělá stres ze všeho a ten napravo pohoda... No tady napravo krásná kytička, tulipány miluju... (smích). No a je to tu, láska prochází žaludkem. Ted' jsem si všimla i toho jídla, to je vidět, jak je pro mne jídlo důležitý. No, ale o tom to je, dělat si radosti i z maličkostí, kousek bábovky, pizzou nebo medem, že jo. ... (menší údiv). No pak je tady kuchyňská linka... se stolem, no, i když to je taky symbol. Ta kuchyňská linka sama o sobě by tolik neřekla, jako s tím stolem, to je prostě rodina, rodina a zázemí. Být pospolu, mít připravené to ucho, umět pohladit... bohužel tam ty tři prsty do toho taky zasahují...

4.2.1.1 Analýza rozhovoru o koláži „Rodina“

Pojmenování příběhu

Paní A. pojmenovala tuto koláž jako Život. Jednotlivé obrázky, ze kterých je koláž utvořena, jí podle jejích slov připomínají určité okamžiky, konkrétní situace, které nás během života potkávají a ovlivňují. Ke konci popisu se klientka přiklání spíše k momentům životních krizí.

(...) celkově, když to tak pozoruji, tak je to život (...)

V tom příběhu je prostě celý život. Určité životní fáze jsou tu výraznější. Protože jsou tu konkrétní obrázky, konkrétní situace (...)

(...) z toho obrázku by se dalo říct, že tady jsou takové momentky životních krizí (...)

Hlavní téma

Téma, kterému se klientka v koláži nejvíce věnuje, jsou partnerské vztahy a rodina. U šesti obrázků se klientka zamýšlí nad rolí muže či ženy ve společnosti, ve vztahu, v rodině, nebo jí daný obrázek vede k zamyšlení se nad muži či rodinou.

Obrázek ženy v levém horním rohu: *(...) ta žena, je to taková situace nejistoty, zoufalství, ač je to starost s dítětem, ale může to být i nedorozumění s partnerem (...)*

Obrázek rodiny v levém dolním rohu: *To mi koresponduje v dnešní době s tou situací s rolí otců, s důležitostí muže ve společnosti (...)*

Obrázek srdce v dlani uprostřed koláže: (...) protože život není o pulině, že jo, ač někteří muži si to myslí (...)

Obrázek auta v pravé spodní části: A pak frknou tím autem pryč, protože jsou z toho úplně hotový, jakoby tu sladkost toho života nedokázali unést, tak utečou i z harmonické, pěkné rodiny (...)

Obrázek psa v pravé horní části: (...) vnímám to jako náhradu komunikace, harmonie vztahu, partnera (...)

Obrázek kuchyně v horní části uprostřed koláže: (...) to je prostě rodina, rodina a zázemí. Být pospolu, mít připravené to ucho, umět pohladit ... bohužel tam ty tři prsty do toho taky zasahují (...)

Pochybnosti

Klientka od začátku popisu vyjadřuje nejistotu. Ať už je to nejistota ve vztazích, u mužů, v rodině, u přátel. Konkrétně např.:

(...) ta žena, je to taková situace nejistoty, zoufalství, ač je to starost s dítětem, **ale může to být i nedorozumění s partnerem** (...)

(...) mladá holčička jakoby tak přemýšlela, co jí v životě čeká, a pak se to přehouplo do té role té dospělé ženy, kde **vlastně možná** očekávala něco lepšího, láskyplnějšího, harmoničtějšího a teď se musí srovnávat s tím, že to tak není (...)

(...) a aby všichni nebyli singl, nežili v anonymitě, takové to indivindi... **nevím...**, že budou jenom s tím, kdo je absolutně akceptuje, a nebudou řešit žádné kompromisy (...)

(...) Krásný je srdíčko uprostřed, ale **možná**, že bych se teď přikláněla k tomu, že ten pravý horní roh (...)

(...) vypadají, že jsou i celkem jako zdraví, že **možná** během života mysleli na to, že se jim ve stáří nemusí dařit (...)

(...) pak jsem to pochopila **možná** hlouběji (...)

(...) **možná** je to takový symbol toho, že nás Turci pohltní (...)

(...) **asi** když tady jsou nalepený, tak je to o tom, že celý život se učíme (...)

Změna názoru

Paní A. vidí na začátku rozhovoru v koláži život, určité životní situace, které jsou v ní vyobrazeny. Ke konci tohoto rozhovoru o koláži se přiklání více k názoru, že jde spíš o momenty životních krizí, které jsou na jednotlivých obrázcích. Klientka také označuje obrázek se srdcem z lístků uprostřed koláže za nejhezčí. Postupem času však změní názor a určí jako nejpozitivněji působící část s penzisty v pravém horním rohu.

(...) Krásný je srdíčko uprostřed, ale **možná** že bych se teď přikláněla k tomu, že ten pravý horní roh (s penzisty) je ten ze všeho nejpozitivnější (...)

Líbí x nelíbí

Na první pohled klientku zaujme obrázek se třemi prsty, které se nachází přibližně uprostřed koláže. Tyto prsty jsou součástí ruky se srdcem, avšak paní A. vnímá tyto tři prsty samostatně a negativně. Prsty ovlivňují dále i smýšlení o obrázcích, do kterých zasahují. Klientka je velice ovlivněna obrázkem s rodinou, který se nachází na koláži v levém spodním rohu. Srdce, které je vyobrazeno uprostřed dlaně, působí na paní A. jako prasklé srdce a od toho se také odvíjí následné negativní myšlenky. Velice kladně na klientku působí obrázek se seniory v pravém horním rohu, na který také naváže následujícími myšlenkami.

Konkrétní obrázky či situace, u kterých se paní A. vyjadřuje přímo, zda se jí líbí či naopak nelíbí:

Ale tady se mi líbí, že jsou spokojený, šťastný (...)

Ale je tady tak trošku takového toho čarodějnictví v tom ohni, nelíbí se mi.

(...) to srdce, to je nejkrásnější z celého obrázku, to srdíčko s lístkama.

No, ten pejsek, ten pejsek je krásný (...)

Ale tihle penzisti se mi moc líbí, takhle bych to přála všem.

(...) po všech trablech a zkušenostech, co mají tihle čtyři za sebou, tak mají ještě chuť do života a radost z toho života a to je na tom moc pěkný.

Ty botičky růžový..., to je určitě pěkný (...)

No tady napravo krásná kytička (...)

Zvláštní asociace

(...) ta žena, je to taková situace nejistoty, zoufalství, ač je to starost s dítětem, ale může to být i nedorozumění s partnerem (...)

Paní A. popisuje obrázek vlevo nahoře, kde zoufalá žena stojí nad mladou dívkou. Jako důležité zde vidím přirovnání nedorozumění s dítětem k nedorozumění s partnerem.

Tady vlevo dole je krásná rodina, z nich vyzařuje mateřská láska, štěstí. Zajímavé je, že ta mamka s těmi dětmi je v popředí a ten partner vzadu se sice taky tulí, nicméně je v pozadí.

Obrázek s rodinou, která je v levém dolním rohu, přirovnává klientka k vlastnímu pohledu na nynější rodinu a roli muže. Podstatný je také důraz na rozostření partnera v pozadí.

(...) pulina uprostřed srdce, ale... ruplé srdce, protože život není o pulině, že jo, ač někteří muži si to myslí.

A pak frknou tím autem pryč, protože jsou z toho úplně hotový, jakoby tu sladkost toho života nedokázali unést, tak utečou i z harmonické, pěkné rodiny (...)

Ruka se srdcem uprostřed. Obrázek klientce připomíná ženské přirození uprostřed prasklého srdce. Paní A. si okamžitě obrázek slučuje s reálným životem, kdy podle ní někteří muži vidí smysl života pouze v sexu. S touto myšlenkou spojuje také obrázek auta, v pravé dolní polovině koláže, kde vidí možnost, jak může muž v normálním životě utéct od rodiny v okamžiku, kdy mu již tento způsob života nevyhovuje.

(...) role těch mužů ve společnosti, co se týče žen, ty ženy dneska dokážou opravdu bez těch mužů existovat (...)

Vždyť oni nás k tomu ty chlapy nutí, abychom byly takový soběstačný (...)

(...) k té rodině, že ačkoli tak září, tak je tady schovaný ten podtext toho zastíněného muže a to z toho vnímám (...)

Paní A. se v myšlenkách vrací k obrázku rodiny v levém dolním rohu. Tento obrázek v ní rozbouřil spousty emocí, které si spojuje s nejrůznějšími myšlenkami zavádějícími ji k přirovnávání a smýšlení o realitě, o rodině, o postavení žen, ale i mužů ve společnosti.

První, co na mě zapůsobilo, byly ty tři vztyčené prsty a to vidím jako hodně negativní, jako takovou výhružku, varování, takový strach, podezření. Asi se to odvíjí i od situace, od takové životní změny a zrady, kterou teď prožívám.

(...) kuchyňská linka sama o sobě by tolik neřekla jako s tím stolem, to je prostě rodina, rodina a zázemí. Být pospolu, mít připravené to ucho, umět pohladit... bohužel tam ty tři prsty do toho taky zasahují (...)

Uprostřed v horní části koláže se nachází obrázek kuchyně. Klientka v tomto obrázku nevidí pouze obytnou místnost v domě, ale vidí zde určitý symbol. Kuchyňská linka a především stůl stojící před ní symbolizuje pro paní A. rodinné zázemí, rodinu. Povšimne si však tři prstů, zasahujících do obrázku, které na ni zapůsobily jako první z celé koláže a vyvolávaly v ní negativní pocity. Toto varování, či podezření, vidí i v rodinném zázemí, neboli v obrázku kuchyňské linky se stolem, kam částečně zasahují i tři zmíněné prsty.

Závěr

Vybrané momenty z popisu této koláže, která je na téma rodina, bychom mohli přiřadit k situaci, která paní A. v nedávném čase potkala. Tato situace je opuštění dlouholetým partnerem, které pro ni nebylo nijak příjemné jako pro ženu a matku společného syna, natož pro člověka s určitým handicapem.

V klientčině popisu této koláže převažovaly momenty, kdy přirovnávala obrázky k situacím týkajících se mužů a partnerských vztahů. Objevily se zde i myšlenky narážející na rodinu, resp. širší rodinu.

4.2.2 Rozhovor č. 2 (koláž Ráj)

Tazatel: *Jak na tebe působí tato koláž? Co bys mi o ní mohla říct? Mohla bys mi popsat jednotlivé obrázky, popřípadě vymyslet příběh, který tě v souvislosti s touto koláží napadne?*

Paní A.: *Jak se tvářím, tvářím se nesrozumitelně, tak to na mne působí. Je to moc modrý, kýčovitý. ... Kýčovitý je to no, takový nejopravdovější je jablíčko, české jablko Idared... příběh, napadá mne nějaký příběh? Hm... no, povalování se u moře... ty jo, jak nám ty média to tlačí do hlavy...*

Tazatel: *Zkus popisovat obrázek po obrázku a nakonec tomu můžeme zkusit dát třeba název.*

Paní A.: *Nikdy nevíte, co přetne vaši čáru života... to se mi sem podle mne vůbec nehodí, no je to jenom o těch slastech, radostech a povalování se a tady v levém rohu je ta myšlenka... taky kolečka, že se život točí jako film... trošku božského do toho, tady ty sošky, že hledáme Boha ve svém životě... a pak už zase takové to nemorální užívání si, mušličky a moře, to mi přijde, že není opravdový, bábovka... tady je teda úplně zastřená nevěsta v bílých šatech... vůbec mne nenapadá žádný příběh... ale tak napadal by mne takový povrchní, kýčovitý jako loď a k moři a mušle a bábovka, ale hledám v tom něco víc a to se mi nedaří najít... Tady loď, že jo, nějaká poškozená, stopy v písku... palmičky..., ale jo taky by to mohlo být o tom, že člověk může za odměnu užívat ty nadpozemské radosti... procházet se na zahradě, odpočinout si v koutku u palem, dojet si pěkným autíčkem k moři... přečíst si knížku... tady na té pravé straně, tam je to čistě jen o užívání si... no, příběh... tady v tom obrázku žádný příběh nevidím, spíš jen útlé naznačování něčeho... takže... pojedeme na dovolenou, pěkným žlutým autem, co si půjčíte... cestou budeme svačit sladká česká jablíčka a bábovku od babičky... čokoládku... jo, podle mne je to o radostech... no, moře o čem to je? O radostech...*

Tazatel: *Zkus tomu obrázku dát název.*

Paní A.: *... Asi dovolená, viděla bych v tom dovolenou... devítidenní dovolenou (pousmání). Tunisko, připomíná mi to Tunisko nebo Turecko. Tady ty obrázky napravo to je dovolená...*

Tazatel: *Když říkáš napravo, zdá se ti tedy, že ten obrázek je nějak rozdělený? Například na pravou a levou část?*

Paní A.: *... Hm... Asi tak jako, že napravo je ta nabídka, co se na té dovolené dá užít a nalevo, že tam už si to ten člověk sám užívá, že tam už si dává svoje vlastní zážitky... napravo je katalog (smích), ale tady nalevo už se dá z toho něco osobního vyčíst...*

Tazatel: *Působí to tedy na tebe, jak si říkala, jako kýč, nebo jako takové to hezké, dovolená a tak?*

Paní A.: *Působí to na mne jako kýč, celkově. Takový kýč a nelíbí se mi to, přijde mi to povrchní. Jediný asi co se mi tu líbí, je ten schovaný obrázek se západem slunce, kde jsou rybáři na loďce, nebo na molu stojí lidi, možná rodina, možná kamarádi, to se mi z toho líbí nejvíc a vůbec se mi sem právě nehodí ten levý roh, nikdy nevíte, co přetne vaši čáru života... I když ve své podstatě to může znamenat i tu tragédii na dovolený, že se tam něco může přihodit... Asi se mě ptej, já už nevím... Je fakt, že jak v tom hledám*

tu hloubku, tak teď si uvědomuju, proč řeším to, že je tady, že je to o radostech, a že v tom horním rohu je taková jakoby dramatická, takový nástin toho, že ne vždy je to o radostech a tak pozitivní. Ten život, nebo ten moment...

Tazatel: *Takže myslíš, že by se ta pravá strana mohla tu levou jakoby vykompenzovat? Že na jedné straně je dobro a na druhé je zlo?*

Paní A.: *Ani ne tak dobro, jako spíš takový hýření a užívání si, takový až nezdravý, materialistický... počkej, to není ten správný výraz... konzumní, konzumní. Takové to otevřít katalog, vybrat si hotýlek, tam jet... s sebou bábovku... no, ale ne vlastně, tady napravo to může být to konzumní a tady uprostřed to může být o té bábovce od babičky a pěkným, žlutým autíčkem si dojet na krásnou pláž. Protože to napravo celkově nejde k tomu, co na tom obrázku je. Napravo je prostě konzumní nabídka katalogu, to se mi vůbec nelíbí, ale tady je to takové hezčí, no a může to být i svatební cesta, když je tu schovaná ta nevěsta v těch bílých šatech. Ale teď vnímám spíš tu souvislost, to nikdy nevíte, co přetrhne vaši čáru života, spíš s tou lodí, která je nějakým způsobem poškozená, ohořelá, stará. Že ten film se nemusí dovinout do konce, může zůstat v půlce... Jak jsou tady ty kolečka... Tady ta paní jak tu leží, čte nějaký románěk pěkný... tak ta mi asi taky koresponduje s tím konzumním... Ani jsem si nevšimla vínka, že je tu nějaký aperitiv... No a nahoře... jestli není líp někde u přátel, v bazénku na zahradě v české domovině (smích). Protože to je určitě zahradní bazén někde doma, ne na hotelu, kde si ty děti užívají... Už fakt nevím...*

Tazatel: *Takže napravo to budeme brát jako konzumní, ty katalogy, ta dovolená... paní je tedy taky spíš v tom konzumním? Víno, mušle, čokoláda, to vše taky spíš s konzumem?*

Paní A.: *Ta čokoláda to ani ne, ta může být i radostí všedního dne. Není nad dobrou čokoládu. Ta palma asi taky jde spíš s tím konzumem, ale tady ta ruka ne, ta ruka je taková, taková symbolická, jako léto, sluníčko, takový to - jdeš si sám se sebou a hledání něčeho, hledání krás, momentů, okamžiků... směrem doleva mi to přijde víc osobnější... Ale nevím tedy, co chtěl básník říci, těmi obrázky, tady těma dvěma vystřiženýma, tou větou a tou lodí, to je takový jako, když by to tu nebylo, tak by to právě bylo jen o tom konzumním užívání si, ale takhle... No, působí to na mne tak kýčovitě... snažím se možná víc pochopit ty druhý, než sama v sobě ten pocit popsat, protože si říkám, co on tím chtěl říct, vždyť je to tak kýčovitý, vždyť to nedává žádný hluboký smysl, nebo... a pak, když si všimnu té hluboké věty, tak si říkám, že tam asi něco mělo být, co mám pochopit a najít... no, ale celkově se mi prostě ten obrázek vůbec nelíbí, ten první, ten hloubku měl (pozn. myšleno koláž o rodině), tam bych se podívala klidně znovu a možná bych ho vnímala zase trošku jinak... Nicméně ne, neodsuzuju dovolenou a válení se u moře a čtení si románků a pití aperitivů, ani konzumní část, taky jsme byli v takovém hotelu s prckem malým a bylo to celkem fajn... Ale chybí mi tu ta opravdovost... I když oni ty hotely tady vypadají tak kýčovitě, ale oni tak vypadají i ve skutečnosti... Hmm, nejhezčí pocit tady mám asi z těch jablíček... a ještě když tu jsou dvě, to je taky fajn, že tu to jablíčko není samo, jen jedno, jedno jablko... No, a už ti k tomu asi víc neřeknu... Asi ne.*

4.2.2.1 Analýza rozhovoru o koláži „Ráj“

Pojmenování příběhu

Klientka pojmenovala koláž jako Dovolená. Navozuje u ní pocit výběru z klasického katalogu cestovních kancelář. Jak sama uvedla, připomíná jí to devítidenní dovolenou v Tunisu či Turecku.

Asi dovolená, viděla bych v tom dovolenou... devítidenní dovolenou (pousmání). Tunisko, připomíná mi to Tunisko nebo Turecko.

Hlavní téma

Téma, kterému se klientka v popisu koláže věnuje, je převážně konzumní způsob života. Určité obrázky z koláže představují u klientky jen výraz konzumu, nepřirozenosti či nezdravého užívání si:

Pravá část koláže: (...) *tady na té pravé straně, tam je to čistě jen o užívání si (...)*

Dojem z celé koláže: (...) *spíš takový hýření a užívání si, takový až nezdravý, materialistický, počkej, to není ten správný výraz... konzumní (...)*

Obrázky s mušlemi a mořem v pravé části: (...) *a pak už zase takové to nemorální užívání si, mušličky a moře, to mi přijde, že není opravdový (...)*

Obrázek palmy v pravé části: *Ta palma asi taky jde spíš s tím konzumem (...)*

Pochybnosti

Na klientku tato koláž nepůsobí nijak zvlášť pozitivně. Sama chvílemi neví, co si o koláži má myslet, což dokazuje určitými pochybnostmi v popisu. Počínaje nejistotou v pojmenování obrázku a konče celkovým dojmem, kterým si sama není úplně jista, jelikož v koláži neustále hledá určitou hloubku a spíš než působením na sebe, se zabývá myšlenkami autora.

Asi dovolená, viděla bych v tom dovolenou (...)

Asi tak jako, že napravo je ta nabídka, co se na té dovolené dá užít (...)

(...) na molu stojí lidi, možná rodina, možná kamarádi (...)

Takové to otevřít katalog, vybrat si hotýlek, tam jet... s sebou bábovku... no, ale ne vlastně, tady napravo to může být to konzumní a tady uprostřed to může být o té bábovce od babičky a pěkným, žlutým autíčkem si dojet na krásnou pláž.

Ale nevím tedy, co chtěl básník říci, těmi obrázky (...)

(...) snažím se možná víc pochopit ty druhý než sama v sobě ten pocit popsat (...)

(...) že tam asi něco mělo být, co mám pochopit a najít (...)

(...) ten první ten hloubku měl (myšleno koláž o rodině), tam bych se podívala klidně znovu a možná bych ho vnímala zase trošku jinak (...)

Změna názoru

Paní A. si ze začátku není jista celkovým dojmem z koláže. V začátku popisu této koláže si dovede vybavit příběh o radostech, dále však toto popírá a přiklání se spíše k názoru, že se jí tato koláž nelíbí z důvodu povrchnosti děje.

(...) takže... pojedeme na dovolenou, pěkným žlutým autem co si půjčíme... cestou budeme svačit sladká česká jablíčka a bábovku od babičky... čokoládku... jo podle mne je to o radostech (...)

(...) spíš takový hýření a užívání si, takový až nezdravý, materialistický, počkej, to není ten správný výraz... konzumní (...)

Líbí x nelíbí

Klientka v popisu této koláže vyjadřovala spíše negativní hodnocení, ale i přesto se zde našlo pár obrázků, které se jí líbily. Konkrétní obrázky či situace, u kterých se paní A. vyjadřuje přímo, zda se jí líbí či naopak nelíbí:

(...) a nelíbí se mi to (...)

Jediný asi co se mi tu líbí, je ten schovaný obrázek se západem slunce.

(...) možná rodina, možná kamarádi, to se mi z toho líbí nejvíc (...)

(...) a pěkným, žlutým autíčkem si dojet na krásnou pláž.

Napravo je prostě konzumní nabídka katalogu, to se mi vůbec nelíbí, ale tady je to takové hezčí, no a může to být i svatební cesta, když je tu schovaná ta nevěsta v těch bílých šatech.

(...) ale celkově se mi prostě ten obrázek vůbec nelíbí (...)

(...) nejhezčí pocit tady mám asi z těch jablíček (...)

Zvláštní asociace

(...) to nemorální užívání si, mušličky a moře, to mi přijde, že není opravdový (...)

Lidé, kteří si u moře, zobrazeném na koláži, užívají, klientku provokují povrchností své činnosti. Jejich chování, které je z obrázku čitelné, společně s obrázky moře a mušlí, nepřijde paní A. skutečné. Ne ve smyslu nereálnosti být na tomto místě u moře a vidět mušle, ale ve smyslu pokrytectví a falešného užívání si.

(...) tady na té pravé straně, tam je to čistě jen o užívání si (...)

Pravá strana koláže, kde jsou zobrazena přímořská letoviska společně s koktejlem, vínem, ženou, která si čte knihu a se stopami v písku, se klientce zdá být opět pouze o užívání. Toto užívání, ale osobně nepovažuje za efektivní využití volného času.

(...) vůbec se mi sem právě nehodí ten levý roh, nikdy nevíte, co přetne vaši čáru života. I když ve své podstatě to může znamenat i tu tragédii na dovolený, že se tam něco může přihodit.

(...) v tom horním rohu je takový jakoby dramatický, takový nástin toho, že ne vždy je to o radostech a tak pozitivní (...)

Levý horní roh s vyobrazenou dlaní s nápisem „nikdy nevíte, co přetne vaši čáru života“ klientce neladí s celkovým dojmem z „kýčovité“ koláže. Nakonec to přirovnává k nehodě, která může člověka potkat i na dovolené, která je radostná a kde si užívá.

(...) hýření a užívání si, takový až nezdravý, materialistický, počkej, to není ten správný výraz... konzumní (...)

Napravo je prostě konzumní nabídka katalogu, to se mi vůbec nelíbí (...)

Paní A. je neustále iritována nezdravým užíváním si, které je z koláže zjevné. Tento konzumní styl života ji neoslovuje a svým způsobem jej odsuzuje. Přijde ji to jako až nezdravé využití volného času.

No, působí to na mne tak kýčovitě (...) a pak, když si všimnu té hluboké věty, tak si říkám, že tam asi něco mělo být, co mám pochopit a najít (...)

Paní A. se snaží i v kýčovité působící koláži najít cosi hlubokého, určitou myšlenku. To co podle klientky „povznáší“ tuto koláž z povrchnosti, je věta v levém horním rohu.

(...) Hmm nejhezčí pocit tady mám asi z těch jablíček... a ještě když tu jsou dvě, to je taky fajn, že tu to jablíčko není samo, jen jedno, jedno jablko.

Klientka na závěr opět vyzdvihuje nejkladněji působící obrázek a to jablka, která popisuje jako česká, čímž jsou jí bližší. Pocit umocňuje počet jablek, díky kterému zde jablka nejsou osamocena. Klientka tím přisuzuje pocit samoty, který je možná míněn na vlastní osobu.

Závěr

U popisu koláže s názvem „Ráj“ se setkáváme s více myšlenkami, na které klientka v průběhu naráží. Tyto myšlenky se však povětšinou drží jednoho tématu a to konzumního způsobu života. Paní A. se snaží prožít naplno každý okamžik svého života, proto ráda tráví volný čas s přáteli, rodinou, čtením knih. Po nehodě, která změnila její život, si je vědoma toho, jak je i jediný malý okamžik důležitý v životě člověka, proto dělá vše, aby si tyto momenty užila naplno a neplýtvala tak volným časem „nic neděláním“. Právě k tomuto smýšlení a způsobu žití bych přiřadila názory vážící se ke koláži, kdy se jí právě způsob užívání, který je z obrázku patrný, nelíbí a přijde jí povrchní. Ani zde se však nevyhnula klientka myšlenkám na rodinu. Například konkrétní obrázek, který zanechal pozitivní pocit v klientce, byl obrázek s lidmi, kteří jí připomínali rodinu či přátele.

4.2.3 Rozhovor č. 3 (Studená koláž)

Tazatel: *Jak na tebe působí tato koláž? Co bys mi o ní mohla říct? Mohla bys mi popsat jednotlivé obrázky, popřípadě vymyslet příběh, který tě v souvislosti s touto koláží napadne?*

Paní A.: *Koláž číslo tři... ta je celá do modra. ... Hm, co na mne z této koláže dýchá, je zima... Je studená tou modrou barvou, ale při tom není úplně chladná, protože... protože... tady není všude sníh... protože jsou tady ty nahatý těla (smích), tak proto není taková studená, chladná. I zima může být o očistě, tady se mi líbí ta slečna... jak na sebe cáká tu vodu... No, co mi to má říct... je tady hodně modré, to už jsem říkala... působí to studeně, přitom to není chladné... Tady je ten mužskej někde pod sprchou, sprchovým gelem napěněnej... Mohlo by to být i o užívání si, že jo, příprava na zimní plesovou sezonu. Tak jako si dělají tady dobře v té vodě, oplachují se... tady je nějaká lyžařka vystřižená z katalogu, lyžařka nad vodou, šperky tu jsou... Zimní královna, zimní království by to mohlo být... Krásné oko se šperkama... co tím chtěl básník říci... letem světem... je to o zimě...*

Tazatel: *Co těm tam třeba na první pohled zaujme?*

Paní A.: *Mmm... tady ta slečna s vodou, to se mi líbí, jako že se oplachuje a smívá veškerou špatnou energii ze sebe... voda to je očista. Pak se mi líbí šperky, které tady jsou, drahokamy, lesklé cetky, líbí se mi to krásný modrý oko s korálkama barevnýma. ... Na první pohled... obrázek ze zimy a v popředí očista těla... Tady jsou vlastně i nějaký apartmány, pensionky v alpské krajině... takže hurá na lyže, užívat si... sportem... hm... Nahoře tady nevím, no ta věž, strážní nad vodou, to mi sem moc nejde, asi nějaký severský stát... A něco hlubšího? ... Mmm... Modrá... modrá je dobrá... No, tu zimu a očistu to je asi tak co na mne nejmíc působí.*

Tazatel: *Můžeš vzít zase obrázek po obrázku, má to tam být, nemá to tam být, jak to na tebe působí, líbí, nelíbí?*

Paní A.: *Líbí se mi modrá v kombinaci s třpytivýma kamínkama... No, ta slečna pod tou vodou si může myslet i na toho hezkýho mužskýho, že jo při té očistě... Hm... Je tady hodně šperků... těch blýskavých kamínků, to se mi vlastně líbí, ne, že bych je chtěla, ale líbí se mi... Letem světem... v zimě do světa? ... Nebát se chladu a vyrazit si taky... (po malé přestávce)... V pravém horním rohu jsem si teď povšimla, že je v pozadí krásná zimní krajina alpská, jsem toužila jet do Alp na lyže, nikdy se mi to nesplnilo... A to oko před tím,... tak jako podívat se do hloubky té krajiny? ... Nebo tak jako kdo se podívá do těch hor tak se tam chce zase zpátky vrátit, že už česká Šumava neuspokojí, má nadšené alpaře... Je tady teda hodně těch zimních motivů, ty větvičky jehličnanů... akorát je divný, že to je bílý... Mmm... Uprostřed je vystřižený kousek parfémku, vůně z Avonu Summer, tak určitě ve mně vyvolává vzpomínky na léto, na moře, nicméně tady moře nikde není, i když tady bude nějaké jezero dole... Mmm... Ticho... tady ty vločky sněhový, malý, bílý to můžou být i peníze, na čtyřech místech obrázku... Tak asi bych to začala shrnovat... Takže... nejvíc se mi líbí nejen zima jako zima zimná, studená a chladná, ale jako užívání si té zimy, jak jsem zmiňovala z kraje ta očista, tady ta krásná slečna si tady přivádí tím sprchováním, nebo tím, že na sebe cáká tu vodu, krásné pocity, vypadá šťastná a spokojená. Jak jsem říkala, možná myslí na toho mužskýho s tím nevyholeným podpaždím (smích) to mě úplně irituje... No, pak je tady spousta těch lesklých šperků hezkých... Tím, že to je tak krásné, tak to tu naší dušičku taky pohladí... No,... užívání si té zimy, tak tady je slečna v tom lyžařském, někde*

v Alpách,... do kterých když pronikne i to moje, ač není tak nádherné oko, tak se tam taky bude chtít vrátit... Mmm... Ta očista je tam míněná i tou houbou, dělat si dobře v sauně, to je přeci nádherný v zimě, já. (povzdechnutí) To je člověk potom i v takové euforii... Je tady hodně i taková ta krása, krása těla, nalíčené oči... No, akorát to nevyholené podpaždí toho chlapa, (smích) normálně mi to nevádí, ale on je tak dokonalý a má chlupy v podpaždí, to není dokonalý... Ta slečna, ta je dokonalá, že jo. Ta nemá chloupek ani na oušku, ani vrásku. Dokonce má kapičky u nosu tak pěkně rozprostřený a ty zuby nádherný... No v zimě i dokonalost, dokonalost krásy sama... Je pravda, že v zimě člověk může jakoby cokoli schovat, jakýkoli nedostatek. Pro sebe tak očista, ale pak se nalíčit a ustrojít a schovat za šperky (klientka ukazuje na šperky), a působit jinak, než ve skutečnosti jsem. Malá šedá myška, vystrašená. Hm... No moc mi sem nejde ta fontánka do té zimní krajiny. I když je tady hodně vody. Ale nevím, jestli ta fontánka, leda ve spojení s tou vodou v zimě. Hm... No celkově ten pocit je zima, ale přitom krásná zima. V zimě si taky dokážeme udělat radost, a velikou radost. I když je venku pochmurno... Tak zrovna to takový navonět se (paní A. zdůrazňuje vystřížený parfém), ustrojít se, pohladí dušičku a člověku je dobře, i když nemůže ven... Hm...

Tazatel: A co ještě k té části obrázku, kde jsou ty zavřené oči a příroda?

Paní A.: No, to by byly ty Alpy podle mě, ty hory... hory, voda, nějaká alpská voda pramenitá... no ty zavřené oči... to jsou podle mne ty líčidla a ta krása toho těla dokonalá... šperky... hm... a příběh? ... Hm... o princezně, o zimní princezně, nebo o princezně ze zimního království, že? Zamilovala se tady do toho playboye, byli spolu na horách, prožili si tam spolu pěkný románek, ona večer byla opravdu princeznou, nalíčená, krásná, ošperkovaná, po tom co strávili odpoledne na kopci v lyžařském obleku (smích), no... no a pak je tady vystřížené z toho avonu ty lístečky, tak to je takový nádech svatby, že jo, možná i ty šperky, jako že si dělá pomyšlení na to, že by mohli být spolu, bydlet v té věži nahoře a hlídat nějakou skotskou vodu (smích) ... mm...

Tazatel: A jak dopadne ten příběh?

Paní A.: No, dopadne to úplně jinak (smích),... lyžař sundá košili, která je tady vpravo nahoře a ona se vyleká, protože má to chlupatý podpaždí a je konec (smích). (se smíchem) ... Protože ho pozná, že jo, je to medvěd škaredý, zlý, nenažraný a chce ji připravit o její krásu a bohatství. Tak to je asi všechno... a ona přijde na to, že je absolutně skvělá i bez něj (smích), já to jsem si celou dobu nevšimla (nápisu skvělá) a je to uprostřed. Jsem skvělá i bez toho prince. Takže v podstatě při té očistě těla, která je v tom jejím obličejí vidět, je absolutně šťastná, spokojená a naplněná i při tom zklamání nějaké veliké, plánované zimní lásky.

4.2.3.1 Analýza rozhovoru o koláži „Studená koláž“

Pojmenování příběhu

Paní A. nepřímou pojmenovala obrázek jako Užívání si či Příprava na zimní plesovou sezonu. V průběhu popisu změnila několikrát téma. Jednou na Zimní královnu či království a podruhé na Obrázek zimy s očistou těla v popředí.

Mohlo by to být i o užívání si, že jo, příprava na zimní plesovou sezonu.

Zimní královna, zimní království by to mohlo být.

Na první pohled... obrázek ze zimy a v popředí očista těla.

Hlavní téma

Téma, kterému se klientka v průběhu rozhovoru nejvíce věnovala, je očista. Rozuměno jak očista těla, tak očista duše. Během celého popisu se paní A. vyjadřuje kladně o očištění, která na ni z koláže vyzařuje. Několik obrázků z koláže v klientce toto téma přímo vzbuzuje:

Obrázek s dívkou v levé části koláže: *I zima může být o očištění, tady se mi líbí ta slečna... jak na sebe cáká tu vodu.*

Obrázek sprchové žínky v pravé spodní části: *Ta očista je tam míněná i tou houbou, dělat si dobře v sauně to je přeci nádherný v zimě, já.*

Obrázky šperků: *Pro sebe tak očista, ale pak se nalíčit a ustrojít a schovat za šperky, a působit jinak než ve skutečnosti jsem.*

Obrázek vystřiženého parfému: *Tak zrovna to takový navonět se, ustrojít se, pohladit dušičku a člověku je dobře, i když nemůže ven*

Druhé téma vystupuje z příběhu, který klientku napadne při pohledu na obrázek. Toto téma je o vztahu dvou lidí, muže a ženy. Tento vztah však nedopadne dobře, díky zklamání, které muž v ženě vyvolá.

Zamilovala se tady do toho playboye, byli spolu na horách, prožili si tam spolu pěkný románek (...)

(...) no, a pak je tady vystřižené z toho avonu ty lístečky, tak to je takový nádech svatby, že jo, možná i ty šperky, jako že si dělá pomyšlení na to, že by mohli být spolu (...)

No dopadne to úplně jinak (...) Protože ho pozná, že jo, je to medvěd škaredý, zlý, nenažraný a chce ji připravit o její krásu a bohatství.

Pochybnosti

Klientčiny pochybnosti se vztahují spíše k pocitům, které má z jednotlivých obrázků na koláži. Váhala nad prvním dojmem z koláže, nebo nad určitými obrázky, zda do koláže patří či nikoli. Mírné rozpaky měla také při přemýšlení o pocitech slečny v levé části.

(...) studená tou modrou barvou, ale při tom není úplně chladná (...)

Nahoře tady nevím no ta věž, strážní nad vodou, to mi sem moc nejde, asi nějaký severský stát.

No ta slečna pod tou vodou si může myslet i na toho hezkýho mužskýho, že jo při té očištění.

(...) ty větvičky jehličnanů... akorát je divný, že to je bílý.

Ale nevím, jestli ta fontánka, leda ve spojení s tou vodou v zimě.

Změna názoru

Paní A. změnila názor na pojmenování koláže. Od prvního názvu o užívání si, přes očistu těla až k zimní královně.

Líbí x nelíbí

U této koláže klientka hodnotila obrázky spíše kladně. Nejvíce se jí líbil obrázek s dívkou v levé části, která na sebe cáká vodu. Tento obrázek na ni působil pozitivně. Dále paní A. zaujaly šperky s drahokamy.

Konkrétní obrázky či situace, u kterých se paní A. vyjadřuje přímo, zda se jí líbí či naopak nelíbí:

(...) tady se mi líbí ta slečna... jak na sebe cáká tu vodu.

Krásné oko se šperkama (...)

(...) tady ta slečna s vodou, to se mi líbí, jako že se oplachuje a smívá veškerou špatnou energii (...)

Pak se mi líbí šperky (...)

(...) líbí se mi to krásný modrý oko s korálkami barevnými.

Líbí se mi modrá v kombinaci s třpytivými kamínkami.

(...) těch blýskavých kamínků, to se mi vlastně líbí, ne že bych je chtěla, ale líbí se mi.

(...) krásná zimní krajina alpská (...)

(...) nejvíc se mi líbí nejen zima jako zima zimná, studená a chladná, ale jako užívání si té zimy (...)

Zvláštní asociace

Mohlo by to být i o užívání si, že jo, příprava na zimní plesovou sezonu. Tak jako si dělají tady dobře v té vodě, oplachují se (...)

Celkový dojem koláže působil na klientku jako příprava na plesovou sezonu. Podle paní A. toto může být nejen o užívání si zimy, plesů atd., ale také o vlastní přípravě na to vše. Člověk si může užít i vlastní přípravu, která může být formou nejen zkrášlování a oplachování vodou, symbolizující očistu těla zvenčí i zevnitř.

(...) tady ta slečna s vodou, to se mi líbí, jako že se oplachuje a smívá veškerou špatnou energii ze sebe... voda to je očista.

Zde se právě klientka soustředí na onu dívku, oplachující se vodou. Zmíněná voda v paní A. asociuje očistu těla, myšlenek.

(...) takže hurá na lyže, užívat si... sportem.

(...) v zimě do světa? ... Nebát se chladu a vyrazit si taky.

V pravém horním rohu jsem si teď povšimla, že je v pozadí krásná zimní krajina alpská, jsem toužila jet do Alp na lyže, nikdy se mi to nesplnilo.

A to oko před tím,... tak jako podívat se do hloubky té krajiny? ... Nebo tak jako kdo se podívá do těch hor tak se tam chce zase zpátky vrátit

No... užívání si té zimy, tak tady je slečna v tom lyžařském, někde v Alpách,... do kterých když pronikne i to moje, ač není tak nádherné oko, tak se tam taky bude chtít vrátit.

V paní A. koláž vzbuzuje opět myšlenky na užívání si. Užívání si zimy sportem, procházkami po zimní krajině a jinými zimními radovánkami.

(...) ta očista, tady ta krásná slečna si tady přivádí tím sprchováním, nebo tím, že na sebe cáká tu vodu, krásné pocity, vypadá šťastná a spokojená (...)

Z opětovného vracení se k obrázku s dívkou oplachující se vodou v levé části je vidět jeho zapůsobení a důraz na onu očistu nejen těla, ale i duše a zbavení se špatných pocitů.

Je tady hodně i taková ta krása, krása těla, nalíčené oči.

(...) zavřené oči... to jsou podle mne ty líčidla a ta krása toho těla dokonalá... šperky (...)

Paní A. si také všímá krásy zevnějšku, ať už se jedná o dokonalé nalíčení či šperky okolo, což dokazuje popisem obrázku v pravém dolním rohu, na kterém jsou znázorněné nalíčené oči a šperky, které jsou místy po celé koláži.

No, akorát to nevyholené podpaždí toho chlapa (smích) normálně mi to nevadí, ale on je tak dokonalý a má chlupy v podpaždí, to není dokonalý... Ta slečna ta je dokonalá, že jo. Ta nemá chloupky ani na oušku, ani vrásku. Dokonce má kapičky u nosu tak pěkně rozprostřené a ty zuby nádherný.

No v zimě i dokonalost, dokonalost krásy sama... Je pravda, že v zimě člověk může jakoby cokoliv schovat, jakýkoli nedostatek. Pro sebe tak očista, ale pak se nalíčit a ustrojit a schovat za šperky, a působit jinak než ve skutečnosti jsem. Malá šedá myška, vystrašená.

Srovnáním obrázku muže v levém dolním rohu s obrázkem dívky s vodou nad ním, se klientka dostává k oné dokonalosti, které si na koláži často všímá a dává jí také důraz. Tyto obrázky si ihned spojuje s dokonalostí a krásou duše i těla. Mluví také o schování nedostatků a o tom, jak si člověk má užít každý okamžik i tím, že se hezky ustrojí, což udělá radost nejen ostatním, ale i jemu.

(...) a ona se vyleká, protože má to chlupatý podpaždí a je konec... Protože ho pozná, že jo, je to medvěd škaredý, zlý, nenažraný a chce ji připravit o její krásu a bohatství.

Paní A. připisuje muži v příběhu určité vlastnosti jen z negativně působícího ochlupení v podpaždí.

Závěr

U třetí koláže, která je pojata jako „studená koláž“ se paní A. zaměřuje nejvíce na očistu těla. Míněno nejen očistu těla jako takového, ale i očistu duše. Zbavení se špatných pocitů, nálad. Dává zde najevo, jak je pro ni důležitá určitá forma zbavení se duševních „nečistot“. Dává důraz na význam i pouhého okamžiku, obyčejné chvíle, kterou si člověk musí co nejvíce užít. Například tím, že se pěkně oblékne, nalíčí, vezme si šperky, užije si i chvíle, které jsou na první pohled zcela obyčejné, ale i tak si jich člověk má vážit. Podle paní A. je také důležité umět si „vyčistit hlavu“, například sportem, čehož bohužel při svém handicapu není schopna. Důležitá je pro ni proto symbolická očista těla, takovým způsobem jako je očista vodou. Takový způsob je pro ni dostupný. Bohužel už tomu tak není u samotného již zmíněného užívání si zimy, ať už sportem či procházkami po zasněžené krajině.

4.2.4 Rozhovor č. 4 (koláž Rodina)

Tazatel: *Jak na tebe působí tato koláž? Co bys mi o ní mohla říct? Mohla bys mi popsat jednotlivé obrázky, popřípadě vymyslet příběh, který tě v souvislosti s touto koláží napadne?*

Paní A.: *Koláž je pestrá, pěkně barevná, jarní a pozitivní. No, je jarní... to sedí s tím obdobím, co nás brzo čeká. Já bych tady na koláži vnímala jako první, celkový dojem rodinu. Život jedné rodiny, nebo spíš jeden den, by to mohl být rodinný. Taková jako kdyby rodinná oslava, rodinná sešlost... Asi u babičky s dědou, nějaké narozeniny v jarní zahradě, narcisky, krásný... Dort... A bydlí s nimi pravděpodobně i tady ten pár uprostřed... zvědavý tatínek (smích) schovaný za brýlemi, ten je dobrej, tatínek. No a jeho žena bude asi hlavní hrdinka dne, protože děkuje za gratulace, sladkosti a květiny (smích). Má tady svého miláčka pejska a přišli jí pogratulovat k narozeninám i děti... Všichni spokojený, usměvavý, akorát ten tatínek je takovej zvědavej, ten asi něco ví... Že to všechno není tak, jak se to tady třpytí. Ale pěkný, hezká rodina... Pospolu myslí na sebe... to, že na sebe myslí, je vidět i v tom pravém rohu tou kytičkou... kytičky, váza s kyticí, protože tam jsou ty fotečky, těch jednotlivých rodinných příslušníků, to je přeci pěkné... Tady je pěkná šípková růže... Já to vnímám jako rodinu, no... Jeden hezky prožitý den v kruhu rodinném, ač mají mezi sebou neshody a nesrovnalosti... což jakoby srší z očí toho tatínka, ten je takovej podezíravej, co se zase stane, aby si náhodou zase nevjeli do vlasů... že dort není dobrý, babička připravila špatné přibory... A dcera má zase jiného přítele... No, hezká rodinná oslava. Pocity to ve mně vyvolává pěkné, pozitivní, protože se taky těším na jaro, narcisky miluju... No a tohle to je určitě schwarzwaldkerirschtorte a ten mám také moc ráda. To mi připomíná příjemné neděle v Linci, když jsme si koupili tenhle dort a užívali jsme si krásného volna... no... hm, jaro, pěkné jaro, začátek... zase nového... No, tady se mají rádi, srdíčko, usmívají se na sebe, nevím proč je to s tím textem... asi jí něco říká. Nejvíce se mi líbí na obrázku... úplně nejvíce asi babička s dědou, jak si tam pěkně sedí na lavičce s tulipánama, ale taky se mi hodně líbí ta váza... s velkou kyticí a hlavně ty jednotliví rodinní příslušníci, ty členové rodiny, že na ně tak jako myslí, to je prima. To si umím představit, že když člověk jde na chodbě okolo botníku, kde ta váza stojí a podívá se na ty fotky, tak si tak mile vzpomene na všechny. A možná bychom si vzpomněli i častěji, kdybychom je měli takhle na těch fotkách... To se mi strašně moc líbí. Tak to hezky hřeje. I s tím, že si můžeme postesknout, jé, copak asi dělá, jak se jí asi daří, nebo jé, ta je šikovná ta moje dcera. No nejlepší, dokonalá, skvělá rodina... No... víc toho asi neřeknu... když jsem se do toho hodně zahlubala, do toho obrázku, zase jsem si říkala, co mi to má zase říkat, jaká hloubka tam je, a ono je to o hezkým, úplně jednoduchým, rodinným odpolední... O tom jaro a novém začátku, třeba i nějaký nový přírůstek už tam v bráškách je schovaný, tady u té dlouhovlásky, o tom to v rodině taky je.*

Tazatel: *Co ti třeba říkají jednotlivé výrazy těch lidí na obrázku?*

Paní A.: *No, určitě ten podezřívavý tatínek, děda teda s babičkou vypadají naprosto spokojeně, tady ten pár co se drží za ruce, tak jak říkám ty jsou taky nadšení rodinným odpolednem a možná, že sdělí velkou novinu, že čekají miminko. Ta černoobláčka podle mě, na tu se jen myslí, ta na oslavu nepřišla, nevím proč. Asi proto, že je někde na studiích a nešťastně zamilovaná... No a ty dva mladý úplně napravo, ty se velice milují, ty se přišli asi prvně představit... Dcerunka přišla představit svého nového... nového milého. A tomu to srdce buší i přes to tričko. Proto je tady extra nalepené (smích). No a maminka oslavenkyně, ta je prostě tak jako spokojeně ustaraná... Má pejska, který jí asi nahrazuje ty odpupečnickované dcery, co odešly z domu. (smích) A tatínek s tím*

výrazem v očích, co ty holky zase, komu nebo co, koho zase domů přivedou...No...
Rodinná oslava... jako, že dneska si přeci můžu dát, dneska nebudu držet dietu (smích).

Tazatel: *Nepřipomínají ti někoho ti lidé z obrázku?*

Paní A.: *Ty jednotlivý tváře? No, babička s dědou mi připomínají to jo,... ty mi připomínají mojí babičku s dědou. Děda byl sice hodně silný, tady tenhle vypadá, že je takovej čilej a do života, to ten můj nebyl, ale taky si poseděli takhle na lavičce, o prázdninách, když jsem tam byla dva měsíce, tak jsem to několikrát viděla... Tam seděli, spolu, pili kafčo a koukali na pejska (posmutněle). Nicméně babička dlouho nevydržela sedět, vždycky někam odběhla a trhala plevel... No... Ta dlouhovláska mi možná připomíná mě, jsem taky měla takový pěkný, hustý vlasy... tmavší teda,... no jinak... No... Líbí se mi tatínek (smích) takový všetečka, ten mi teda nikoho nepřipomíná, ten je tady prostě v roli toho podezřavého otce... No, maminka to je vidět, že ta to má s těma třema nebo čtyřma holkama vyřešeno. I když to může být sestra ta dlouhovláska. Věkově by to mohla být o hodně mladší sestra... No, necháme jí sestru ... Takže mamka je v klidu ta už to má srovnaný s holkama, akorát tatínek je vyplašeněj... No, tady ta fialová... fialová je údajně barva pro těhotné nebo schizofrenní (smích). Fialová mlka, ta by mne potěšila, ale fialový pokoj bych nechtěla, ten se mi tu nelíbí... No, taky se mi líbí na mamince přírodní materiály, že je ženská, tak má ten dekolt poodhalený a tu bílou bavlněnou halenu, tak to vypadá moc pěkně... Taky se mi líbí tatínek, že má košili, protože to by se prostě mělo, dodržovat takové ty tradice, ve smyslu toho oblékání, ne sednout si ke stolu v teplákách a v otrhaném triku, ale když se slaví narozeniny, tak se hezky obléct, to jsme doma taky dodržovali. Je pravda, že to se snažím naučit i mého syna a docela se toho drží, že když jde někam na návštěvu tak se pěkně oblékne... Tak to se mi líbí, že i děda s babičkou jsou takový pěkní. Děda má nějakou košili, to se mi opravdu moc líbí... No, to bych chtěla zdůraznit, že to je moc pěkné, protože třeba moje mamka ta tohle nepovažuje za důležité, oblékne se hezky na cestu do vlaku... a u večere je schopná být ve špinavých, sportovních teplácích a jíst z hrnce. No, to mne úplně berou všechny špatné emoce... Tak oni určitě krásně stolují, i tady v té zahrádce z těch kytíček... Jsou takový čistí, sváteční, no nemusí to být jen sváteční, může to být i všední odpoledne. Taky jsme to dříve v naší rodině drželi, třeba si udělat hezké úterní odpoledne, nebo podvečer, když jsme překvapili toho třetího, pěkně prostřeným stolem, jednohubkami, v pěkných skleničkách mít nalitou vodu nebo džus. Protože život je krásný, měl by být oslavení každého okamžiku oslavení každého momentu. Nebo když je člověk smutný, tak si udělat malou oslavu, no a je to hned takový, ta nálada... to těšení, mravenčí kůže a nemusí být ani dárky, jen to jak se podaří třeba připravit stůl. I hezké ubrousky k obyčejné večeri... No... Tak mám ráda i slavení, slavnostní dny, ale neplánovaný, přirozený, udělat radost i tomu druhému, to z toho je tady taky vidět... Moc se mi líbí, že se ta rodina schází. Tu příležitost taky nemá každý, tu poctu (smutně). No, to se vlastně mamka sešla loni, nebo předloni na Vánoce s rodinou, to bylo jednou jedinkrát, což mi přijde šílený... Taky se mi líbí, když se ty lidi v rodině nějakým způsobem akceptují, to z toho obrázku je taky nějakým způsobem cítit... Ač ta tmavovláska na oslavu nepřišla, určitě to byla dálka z těch studií, ale myslí na ní, protože je na té kytici na té fotce. Takže na ni vzpomenou, tatínek bude nazlobený, že nepřijela, ale ve své podstatě jí to prominou a budou na ni vzpomínat... To je super... Z mé strany se rodina sešla jedinkrát, na babičky sedmdesátinách, to bylo moc pěkný (smutně). No... Hm... No, asi třeba, když se koukám na toho fešáka napravo, je teda síla akceptovat toho nově příchozího, mě osobně se teda nelíbí, asi bych se o ní bála, kolikátá je v pořadí, jestli mu nenaletí... Tak si v tom pohledu na ní uvědomuji tu*

zodpovědnost těch rodičů, jaké má ta zodpovědnost hranice, protože když to té holčině naznačím, tak se otočí zády... A teď pohlídat to abych tu hranici nepřekročila, abych jí neztratila a při tom jí měla pod kontrolou a abych ji mohla i předat tu svou životní zkušenost a aby z toho mohla čerpat. Tak aby to bylo správné... No, tu blondýnku uprostřed to ještě čeká, ta černovláska ta už je zklamaná láskou a na těch studiích někde, a tahle se přišla pochlubit s tím klukem, kterého chtěli všechny holky a on je teď její... No... to mě teď taky čeká... Hm... No a ten les tady vzadu... to mi připomíná takový zvláštní konec, pohled někam do takového velkého prázdna,... to by tam vlastně také mohlo být, že? ... Že na té fotce je někdo, kdo už tam není, kdo zemřel... Hm... No ještě něco?

Tazatel: *A jak ještě třeba dopadne ta hostina?*

Paní A.: *No, hostina dopadne dobře, dort se sní, nic nezůstane (smích). Nepohádají se, akorát si postesknou, že ta tmavovláska tam není. No, hostina dopadne velice dobře... Zkraje budou všichni gratulovat mamince, tak to bude takový veselý, příjemný. A v momentě, když se sní ten dort a všichni si tak jako v těch emocích vše povědí, tak se ztichne a uvědomí si, že tam vlastně ta tmavovláska není, že nepřijela... Potom tatínek bude zkoumavě vyzpovídávat nového přítele své nejmilovanější dcery a to potom děda s babičkou se budou snažit to ukočírovat, aby nedošlo ke konfliktu, maminka bude tatínka tahat pod stolem za rukáv (smích). No a vše dopadne dobře, protože mladší sestra sdělí všem, že čekají miminko, dlouho toužebně očekávané... A pak se budou procházet společně po té zahradě, koukat jak babička s dědečkem opečovávají domeček se zahradou. A vlastně nakonec, když se pak budou loučit, tak každý po svém, tak pohledem zůstane na té kytici s těmi fotkami a bude se dívat na jednotlivé fotky, takže to skončí úplně krásně, protože si každý na každého vzpomene.*

4.2.4.1 Analýza rozhovoru o koláži „Rodina“

Pojmenování příběhu

Klientka tuto koláž vidí od začátku jako Rodinu nebo jako Zachycení jednoho dne rodiny. Tohoto prvního dojmu se paní A. drží po celý popis koláže.

Já bych tady na koláži vnímala jako první, celkový dojem rodinu. Život jedné rodiny, nebo spíš jeden den, by to mohl být rodinný.

Já to vnímám jako rodinu no... Jeden hezky prožitý den v kruhu rodinném (...)

Hlavní téma

Téma, o kterém zde klientka nejvíce hovoří, je opět rodina a partnerské vztahy. Paní A. se u jednotlivých obrázků pozastavuje a přemýšlí nad nimi v souvislosti s celou koláží, jinak řečeno přemýšlí o jednotlivých postavách v souvislosti s celou rodinou.

Obrázek kytice s fotkami v pravém horním rohu: (...) *to že na sebe myslí, je vidět i v tom pravém rohu tou kytičkou (...) kytice, váza s kyticí, protože tam jsou ty fotečky (...)*

Obrázek seniorů v levém horním rohu: (...) *babička s dědou mi připomínají to jo,... ty mi připomínají moji babičku s dědou (...)*

Obrázek ženy uprostřed: (...) *maminka to je vidět, že ta to má s těma třema nebo čtyřma holkama vyřešeno (...)*

Obrázky dívek ve spodní části: *No tu blondýnku uprostřed to ještě čeká, ta černovláska ta už je zklamaná láskou a na těch studiích někde, a tahle se přišla pochlubit s tím klukem, kterého chtěli všechny holky a on je teď její.*

Obrázek muže v pravé části uprostřed: *Líbí se mi tatínek (smích) takový všetečka, ten mi teda nikoho nepřipomíná, ten je tady prostě v roli toho podezřivého otce.*

Pochybnosti

Paní A. několikrát vyjadřuje nejistotu týkající se jednotlivých obrázků. Jako například co jí připomínají nebo co se na nich odehrává.

Asi u babičky s dědou, nějaké narozeniny v jarní zahradě (...)

*Všichni spokojený, usměvavý, **akorát** ten tatínek je takovej zvidavej, ten **asi** něco ví.*

*A **možná** bychom si vzpomněli i častěji, kdybychom je měli takhle na těch fotkách.*

*(...) tady ten pár co se drží za ruce, tak jak říkám ty jsou taky nadšení rodinným odpolednem a **možná**, že sdělí velkou novinu, že čekají miminko.*

Asi proto, že je někde na studiích a nešťastně zamilovaná (...)

*(...) ty dva mladý úplně napravo, ty se velice milují, ty se přišli **asi** prvně představit.*

*Má pejska, který jí **asi** nahrazuje ty odpupečnickované dcery (...)*

*Ta dlouhovláska mi **možná** připomíná mě (...)*

***I** když to může být sestra ta dlouhovláska. Věkově by to mohla být o hodně mladší sestra.*

*(...) mě osobně se teda nelíbí, **asi** bych se o ní bála (...)*

Změna názoru

Klientka se během celého popisu držela svého prvního dojmu, kterým na ni koláž zapůsobila. Svůj názor změnila pouze jednou, v případě změny příbuzenského vztahu dívky v levém spodním rohu k matce, která je uprostřed koláže.

No a maminka oslavenkyně, ta je prostě tak jako spokojeně ustaraná (...) *Má pejska, který jí **asi** nahrazuje ty odpupečnickované dcery, co odešly z domu.*

***I** když to může být sestra ta dlouhovláska. Věkově by to mohla být o hodně mladší sestra... No, necháme jí sestru.*

Líbí x nelíbí

Celkový dojem z koláže měla paní A. dobrý. Koláž se jí líbila, což několikrát přímo potvrdila. Pozastavovala se také u jednotlivých obrázků, které na ni působily pozitivně. Při tomto hodnocení se klientka držela spíše kladného hodnocení až výjimky, kdy se jí nelíbil fialový pokoj a muž v pravém spodním rohu.

Koláž je pestrá, pěkně barevná, jarní a pozitivní.

Asi u babičky s dědou, nějaké narozeniny v jarní zahradě, narcisky, krásný.

Ale pěkný, hezká rodina.

(...) to že na sebe myslí, je vidět i v tom pravém rohu tou kyticí... kytice, váza s kyticí, protože tam jsou ty fotečky, těch jednotlivých rodinných příslušníků, to je přeci pěkné.

Tady je pěkná šípková růže.

No hezká rodinná oslava.

*Nejvíce se mi líbí na obrázku... úplně nejvíce **asi** babička s dědou (...)*

(...) taky se mi hodně líbí ta váza... s velkou kyticí a hlavně ty jednotlivý rodinný příslušníci (...)

To se mi strašně moc líbí. Tak to hezky hřeje.

No nejlepší, dokonalá, skvělá rodina.

*Ta dlouhovláska mi **možná** připomíná mě, jsem taky měla takový pěkný, hustý vlasy...*

Líbí se mi tatínek (smích) takový všetečka (...)

*Fialová milka ta by mne potěšila, ale fialový pokoj bych nechtěla, ten se mi tu nelíbí.
No, taky se mi líbí na mamince přírodní materiály (...)
Taky se mi líbí tatínek, že má košili (...)
Tak to se mi líbí, že i děda s babičkou jsou takový pěkní. Děda má nějakou košili, to se mi opravdu moc líbí.
No, to bych chtěla zdůraznit, že to je moc pěkné (...)
Moc se mi líbí, že se ta rodina schází.
Tak se mi líbí, když se ty lidi v rodině nějakým způsobem akceptují (...)
Z mé strany se rodina sešla jedinkrát, na babičky sedmdesátinách, to bylo moc pěkný (...)
(...) když se koukám na toho fešáka napravo, je teda síla akceptovat toho nově příchozího, mě osobně se teda nelíbí (...)
No, asi třeba když se koukám na toho fešáka napravo, je teda síla akceptovat toho nově příchozího, mě osobně se teda nelíbí (...)*

Zvláštní asociace

*(...) taky se mi hodně líbí ta váza... s velkou kyticí a hlavně ty jednotlivý rodinný příslušníci, ty členové rodiny, že na ně tak jako myslí, to je prima (...)
Na paní A. působí dobrým dojmem obrázků s kyticí a fotkami v pravém horním rohu. Způsob připomínání si jednotlivých členů rodiny se klientce velice líbí.*

*No, taky se mi líbí na mamince přírodní materiály, že je ženská tak má ten dekolt poodhalený a tu bílou bavlněnou halenu (...)
Taky se mi líbí tatínek, že má košili, protože to by se prostě mělo, dodržovat takové ty tradice, ve smyslu toho oblékání (...)
(...) že i děda s babičkou jsou takový pěkní. Děda má nějakou košili, to se mi opravdu moc líbí.
Klientka si také velice všímá jednotlivých osob na obrázku a toho, jak jsou oblečení. Chápe to jako jisté pravidlo, tradici, která by se měla dodržovat. Zachování určitého slušného stylu oblékání.*

*(...) moje mamka ta tohle nepovažuje za důležité, oblékne se hezky na cestu do vlaku... a u večeře je schopná být ve špinavých, sportovních teplácích a jíst z hrnce. No to mne úplně berou všechny špatné emoce.
Paní A. přechází od předchozí myšlenky o slušném oblékání ke své matce. Srovnává tak oblečení jednotlivých osob se zvyklostmi své matky, které ji určitým způsobem iritují. Například to, že ve srovnání se slušně oblečenými lidmi na obrázku se její matka slušně obléká jen v případě cestování a na to má klientka svůj osobní názor, který se s tímto neslučuje.*

*Taky jsme to dříve v naší rodině drželi, třeba si udělat hezké úterní odpoledne, nebo podvečer, když jsme překvapili toho třetího, pěkně prostřeným stolem, jednohubkami, v pěkných skleničkách mít nalitou vodu nebo džus. Protože život je krásný, měl by být oslavení každého okamžiku oslavení každého momentu.
Klientka v návaznosti na předchozí myšlenku hovoří o zvyklostech, které dříve doma se svým partnerem a synem dodržovali. Šlo o oslavu i obyčejného odpoledne, z důvodu krásy i zjevně všedních momentů, kterých si v životě klientka opravdu váží.*

Moc se mi líbí, že se ta rodina schází. Tu příležitost taky nemá každý, tu poctu (smutně).

No, to se vlastně mamka sešla loni, nebo předloni na Vánoce s rodinou, to bylo jednou jedinkrát, což mi přijde šílený (...)

Z mé strany se rodina sešla jedinkrát, na babičky sedmdesátinách, to bylo moc pěkný (...)

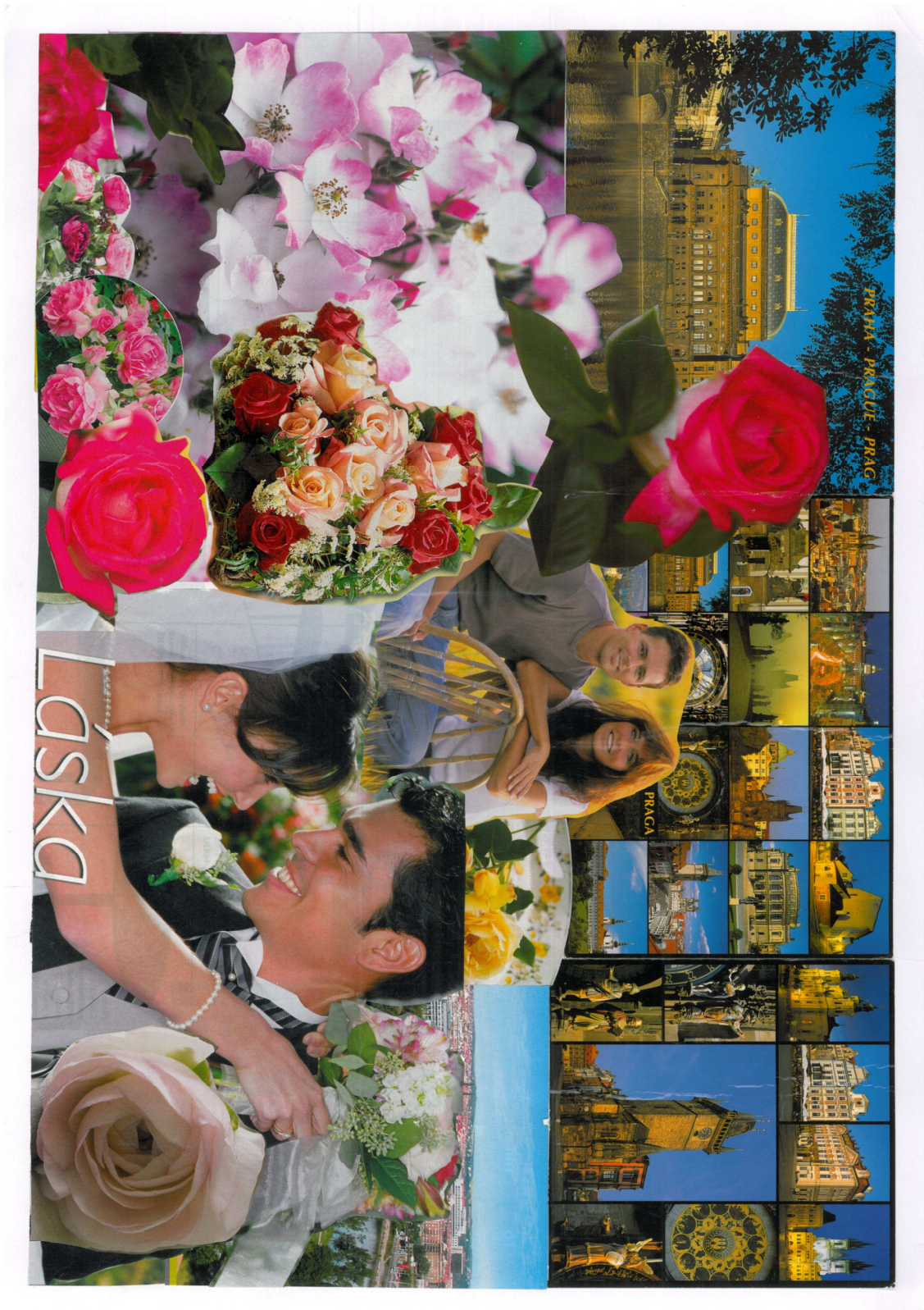
Paní A. obdivuje soudržnost rodiny, která je na koláži. Se smutným výrazem dodává, že tato jednota však neplatí u všech rodin. Následně srovnává rodinu z obrázku se svou rodinou, která takto jednotná není. Jednotliví členové rodiny paní A. se nesetkávají tak často a tato nesoudržnost zanechává v klientce pocit smutku.

Závěr

U popisu čtvrté koláže, která je opět na téma „rodina“, se paní A. nejvíce zabývá rodinou. Ne však pouze úzkou rodinou, ale také členy širší rodiny. Na klientku nejvíce zapůsobila soudržnost. A nejen to, že se rodina setkává, ale také to jak na sebe jednotliví členové myslí. Paní A. popisuje rodinu z koláže jako hezkou a šťastnou. I přesto v tomto radostném dojmu, shledala paní A., že zde jistě budou neshody, ke kterým mezi členy dochází. Za významné také považuji to, jak klientka poukazuje a srovnává situace ve své rodině s rodinou na obrázku. Dostává se tak k vzácnosti každého okamžiku, který je pro ni významný, a proto je třeba ho oslavovat. Navazuje tím také na styl oblékání a zdůrazňuje slušnost v tomto směru, z které by se měla utvořit tradice, což ona osobně považuje za důležité.

Vybrané myšlenky bychom mohli přiřadit k situaci v okruhu širší rodiny, která se nejeví příliš kladně. Rodina klientky se nesetkává a nedává si takovou podporu, jak by to sama klientka očekávala. Rodinnou soudržnost při tom považuje za velice důležitou a dalo by se říci, že v tomto směru je pro ni soudržnost její vlastní rodiny neuspokojivá.

4.2.5 Rozhovor č. 5 (Šípková Růženka)

Tazatel: *Jak na tebe působí tato koláž? Co bys mi o ní mohla říct? Mohla bys mi popsat jednotlivé obrázky, popřípadě vymyslet příběh, který tě v souvislosti s touto koláží napadne?*

Paní A.: *První dojem z obrázku, opět kýč (smích), láska kýč (smích). Tady je národní divadlo a mě to přijde jako nějaká ruská stavba... No, tak se zamyslíme... tenhle obrázek měl být asi jako první, no, je to o svatbě, no, o veliké lásce, o svatbě, o štěstí, o cestování možná i, ačkoli je tady na tom obrázku Praha, no, takže se berou v Praze. Nebo jedou na svatební cestu do Prahy. Šípkové růže mám ráda... svatební kytice růžičky, ona má jinou svatební kytici, no, ale ty kytičky tady znamenají oslavu ženy, krásu. Hm... teď se budu určitě opakovat, ale ty koláže jsou všechny o tom, co nás celý život doprovází, vztahy. To co je pro nás důležité. No, ale musím říct, že to hezký vůbec nevnímám jako hezký, že to spíš vnímám jako kýč... možná to je nějaká zarputilost moje, že se mi nic nelíbí. No... protože jsme dnes řešili hroučící se vztahy, respektive vztahy, které nějak započaly a rozvíjí se jinak, než jsme si všichni představovali... Kamarádky vztahy... tak možná proto to vnímám jako retušované fotografie, krásné bílé zuby, úsměv bez vrásek a to štěstí. Ty jo, ale tady uprostřed jsou takový pohodový na louce, rozčuchaný, tam mi ten vztah přijde opravdovější... Jé, to by bylo ale hezký, kdyby z té kýčovité lásky, svatební potom narostl až ten, jako opravdový životní... ty uprostřed tak vypadají, sedí na hezkých židličkách, tak jsou k sobě nakloněni, ten muž ji objímá a je uzemněný, jak drží tu židli, v tom je určitý mužský gesto. Taková ta síla. Prostě on je ten, kdo se postará, ochrání, zařídí ten domácí krb. No ty se mi už líbí ty dva uprostřed, ti druzí jsou takový jako zvláště moc krásný, no. A nelíbí se mi za nimi to panelákové sídliště, to mi tam vůbec nesedí. Ale dneska to tak je no, že lidi bydlí většinou v paneláku a jedou na výlet do Prahy... Asi se mi nejvíce líbí to uprostřed, kde oni na své vlastní louce si dávají čaj... a kdyby to byli oni dva, ty snoubenci a měli jen obřad někde teda u toho orloje na té radnici a pak byla svatební oslava na louce. To by se mi líbilo (smích). Taky jsem měla takový sen mít luční oslavu... hm (posmutněle). Kytičky tady už taky trochu odkvétají, ty šípkové růže,... nic netrvá věčně, ani láska k jedné slečně... No... příběh... příběh je jednoduchý, krátkodobá akce s dlouhodobým plánováním, svatba (pousmání)... No...*

Tazatel: *Přijde ti tedy, že je to jeden a ten samý pár?*

Paní A.: *No, líbilo by se mi to. Bud' už přímo v den svatby, jako oslava na louce, nebo potom to dožrání, protože ty uprostřed jsou takový stabilnější. Tady ten snímek z té svatby to je taková euforie a úlet, to člověk není vůbec přirozený ten den. Kdežto tady ty už vědí, co chtějí, co dělají a proč... Z nich vyzařuje něco hezkého, jistého, záviděníhodného, skutečného, upřímného... Tady u těch dvou to můžu říct, že je to strojený. I když já jsem měla na svatbě taky pusku od ucha k uchu... No... co ještě... No, přijde mi to kýčovitý, že to není reál, že dnes už se na ty vztahy nehraje, že se nehraje na to je udržet a komunikovat spolu a vysvětlovat si, jeden druhého akceptovat, vycházet vstříc, ustoupit... hm... vážít si toho druhého... o kompromisech je to a dnes se kompromisy nedělají, dneska se z toho odejde, nazdar. A až dodatečně se řeší, že ty, který jsou s tím vztahem spojený, rodina, majetek a ubližuje se dětem... který nám ale vyrostou a budou taky v nějakých vztazích žít a my je možná vychováváme do těch kýčovitých vztahů, co mi připomíná tady ty dva snoubence, takový to strašně šťastný a strašně velká sláva a při tom jeden druhého nemají vůbec opravdově rádi, nebo v momentě když přijde první problém, tak půjdou od sebe. Ale ty dva uprostřed, to se mi zdá, že ty úplně potřebují tu svou blízkost a jsou uzemněný. Jak on drží tu židli, tak to se*

mi zdá, že se opravdu dívám na správného chlapa, na chlapa pro život... A jsou k sobě naklonění rameny i hlavama, dotýkají se jeden druhého, stačilo by, kdyby se jen těma ramenama přitulili k sobě a už by to bylo o kontaktu, ale on ji ještě objal a tím dokazuje vlastně, že je při ní, že se o ní postará, že je u něj bezpečí... A myslím si, že tenhle pár spolu i žije, nebo že si jsou blízcí, kdežto ti druzí, ty někde chytli (smích) a naaranžovali nám je coby svatebčany před panelákovou Prahou. No, je to o té ryzosti a opravdovosti toho vztahu, nicméně to nemění nic na tom, že je to pro mne kýč... No, já tady mluvím o svatbě jako o kýči, což bych nechtěla, na svatbě je něco krásného, životního, ale tady o těch svatbách to dneska není. Je to o schraňování nějakého majetku, i když je láska důležitější než majetek, jak tomu bylo dřív, a to považuju za důležitý i já. Ale lidi jsou v dnešní době strašně nespokojení, stěžují si na nedostatek všeho a chtějí by víc a víc. Nepamatuju se, že by moje babička mluvila každý den o nějakém nedostatku. A my když se dnes se s někým setkáme tak mluvíme o tom, jak nemáme peníze... Babička možná řešila, že jí přijde dříví, nebo uhlí, ale nemluvila o tom, že to nebude mít čím zaplatit. Taky lidi... mm... moje babička teda, nebyla nikdy znuděná, nebo nespokojená, taky jí teda všechno bolelo, protože byla v pracovním táboře, tak měla zdravotní potíže, ale každý den měla nalajnovaný nějakou povinnost, vstala, šla nakrmit slepice, čuníka, uvařila oběd, odpoledne zase králíci a zahrádka. A dneska ty starý lidi v těch panelácích vůbec nevylezou ven, jsou znuděný, projít se jdou do obchodáku, nemají žádné plány... No, když srovnám babičku mojí a mého syna, tak to je prostě babička na úrovni, bydlí ve městě, chodí na módní přehlídky, ale vůbec nevyzařuje to, že by byla spokojená. Pořád se po něčem pachtí, nemá zájem o vnučka. O nás měla babička velký zájem, hm... (posmutněle). Možná je ten rozdíl mezi generacemi daný čím? Tím kýčem. No, já tady mluvím o babičce a ona už nežije... což je mi samozřejmě líto, ... protože k ní mohl syn jezdit na prázdniny k prababičce... hm... Ta koláž minule se mi líbila víc, protože byla o celé rodině. Teď mě tak napadá, že tady se mi vlastně nelíbí to, že tam jsou jenom oni sami. Já mluvím o babičce a ona mi tady chybí. Není tu s nimi při tom krásným dni, kus rodiny na tom obrázku. Jen prostě ty kytky, ale velká část té koláže je zabraná velkoměstem a není tady nikdo, kdo by je při tom jejich velkém štěstí doprovázel. To chybí v tom příběhu. Babička, děda, teta, strýček a kamarádi. Rodiče. No a taky jsem je tam vlastně neměla. Taková jsem dcera a vnučka. Brali jsme se bez rodinných příslušníků... Takže bych mohla vlastně být vzorem pro tuhle koláž. Ideálním příkladem. Ale v té době jsem si to vůbec neuvědomila, že by je to mohlo mrzet, protože my se bereme, protože se máme rádi, z čisté lásky a je to rozhodnutí našeho srdce a proto přeci nepotřebujeme ani papír ani nikoho jiného... Tak dneska to vnímám jinak. Taky by mne mrzelo, kdyby můj syn rozhodl, že se bude ženit někde v Americe v Las Vegas, jé, to by mne mrzelo. Asi bych se snažila to i změnit, ačkoli máme nechat děti jít svou vlastní cestou... No, to je asi všechno...

Tazatel: Jak bys pojmenovala tuto koláž?

Paní A.: Jé, no asi ten kýč (smích)? Ne. Mohlo by to být i vnímání rozdílu... mezi tím... Takovým vyzrálým a plnohodnotným vztahem a mezi tím vztahem, který rádoby teprve začíná a oni si ho vybarvují a dopadne úplně jinak... Tady ty dva nedopadnou dobře, ty mi nepřipadají, že k sobě patří, no. Přetvařují se. Je to strojený, nepravdivý... Láska... hm... Když bych nešla tak do hloubky, neměla jsem o tom přemýšlet, tak taky řeknu jé svatba, láska, ale protože o tom přemýšlím, jak to na mne působí a dívám se na to dýl, tak to na mne nepůsobí jako krásný svatební obrázek, krásného dne a úžasného vztahu. Asi kdybych si to prohlížela v nějakém časopísku, tak bych to i hned přešla, viděla bych svatební den, dva lidi a řekla bych si, no jo, to je kýč a otočila bych to. Ale

asi je to i nějakou životní zkušeností, nebo něčím co má člověk za sebou, protože po tomhle netíhnu, nepravdu a vím, že to není pro život rozhodující. Že život má jiný dimenze a úplně jiný level. Já tohle už nechci. Chci v životě jiných potěšení, jiných naplnění dosáhnout. Tak asi to je ten důvod možná, proč mi to přijde takový. Dneska bych chtěla spíš tu rodinnou oslavu, to by bylo něco, co bych si přála, co by mne naplnilo na dlouhou dobu, na co bych se těšila. Protože rodina je pro život hodně důležitá. Ne rodina já, on a naše dítě, ale ta velká rodina, rozvětvená. Kdy člověk musí akceptovat přání, nároky, ale i projevy těch druhých, těch rodinných příslušníků. Obdivuju, když spolu vychází velká rodina, jsou spolu v jednom bytě, mají společnou kuchyň, koupelnu, nebo když bydlí u sebe blízko a jsou spolu každý den, vychází spolu, nevyvolávají konflikty a mají se rádi... A proč to obdivuju? Protože se to v naší rodině nepodařilo. Tak asi no... To je důležitý ta rodina. Ale jak jsem řekla ta rozvětvená rodina a hlavně musí být fungující, protože vztah se ti může zhroutit, ale ta rodina je to co tě udrží nad vodou. No, musí to být fungující rodina, to je důležitý... No a na tomto obrázku se mi nelíbí, že tady jsou jen on a ona, ale že tu není ta rodina, jako součást toho velkého dne.

4.2.5.1 Analýza rozhovoru o koláži „Šípková Růženka“

Pojmenování příběhu

Paní A. se snaží pojmenovat koláž. Tato koláž na klientku opět působila jako kýč a jako „Kýč“ se také snažila koláž pojmenovat. Nakonec koláž pojmenovala jako Vnímání rozdílu mezi dvěma rozdílnými vztahy.

(...) no, asi ten kýč (smích)? (...) vnímání rozdílu... mezi... vyzrálým a plnohodnotným vztahem a mezi tím vztahem, který rádoby teprve začíná a oni si ho vybarvují a dopadne úplně jinak.

Hlavní téma

Hlavními tématy, kterými se v této koláži klientka zabývá, jsou rodina a vztahy. I když se paní A. tato koláž nelíbí, rozhovoří se o rodině a partnerském životě. K těmto tématům jí napomůžou myšlenky, které jí díky obrázkům napadají.

Dojem z koláže jako z celku: *(...) tenhle obrázek měl být asi jako první, no, je to o svatbě no, o veliké lásce, o svatbě (...)*

Obrázky květin v levé spodní části: *Šípkové růže mám ráda (...) svatební kytice růžičky (...)*

Dojem z této a z ostatních koláží: *(...) ty koláže jsou všechny o tom, co nás celý život doprovází, vztahy.*

Obrázek páru uprostřed: *ty uprostřed (...) sedí na hezkých židlích (...) a je uzemněný, jak drží tu židli, v tom je určitý mužský gesto. Taková ta síla. Prostě on je ten, kdo se postará, ochrání, zařídí ten domácí krb.*

Reakce na obrázek svatby v pravé spodní části: *No přijde... že to není reál, že dnes už se na ty vztahy nehraje (...) komunikovat spolu (...) jeden druhého akceptovat, vycházet vstříc, ustoupit... hm... vážít si toho druhého (...)*

Dojem z celé koláže: *Není tu s nimi při tom krásným dni kus rodiny na tom obrázku.*

Obrázek svatby vpravo dole: *Já tohle už nechci. Chci v životě (...) jiných naplnění dosáhnout. (...) Dneska bych chtěla spíš tu rodinnou oslavu... Protože rodina je pro život hodně důležitá.*

Pochybnosti

Klientka u této koláže vyjadřuje určité pochybnosti týkající se jak vnímání určitých obrázků, tak různých asociací spojených s koláží.

(...) **možná** to je nějaká zarputilost moje, že se mi nic nelíbí.

(...) tak **možná** proto to vnímám jako retušované fotografie, krásné bílé zuby, úsměv bez vrásek a to štěstí.

Asi se mi nejvíc líbí to uprostřed, kde oni na své vlastní louce si dávají čaj (...)

(...) my je **možná** vychováváme do těch kýčovitých vztahů, co mi připomíná tady ty dva snoubence (...)

*Babička **možná** řešila, že ji přijde dříví, nebo uhlí (...)*

***Možná** je ten rozdíl mezi generacemi daný čím? Tím kýčem.*

Asi bych se snažila to i změnit (...)

*Ale **asi** je to i nějakou životní zkušeností, nebo něčím co má člověk za sebou, protože po tomhle netíhnu (...)*

*Tak **asi** to je ten důvod **možná**, proč mi to přijde takový.*

Změna názoru

Paní A. se zde držela své myšlenky o tom, že tato koláž je kýčovitá a nelíbí se jí. V jednom případě však změnila názor, když popsala obrázek jako „krásný svatební den“.

První dojem z obrázku, opět kýč (smích), láska kýč. No, ale musím říct, že to hezký vůbec nevnímám jako hezký, že to spíš vnímám jako kýč (...) X (...) tak to na mne nepůsobí jako krásný svatební obrázek, krásného dne a úžasného vztahu

Líbí x nelíbí

Koláž celkově se klientce nelíbila. Jediné, co se přímo na koláži klientce líbí, je obrázek s párem uprostřed. Zbytek koláže nepůsobí na paní A. kladně. Několikrát zde zdůrazní, že se jí zde nelíbí chybějící rodina, která je důležitější, než partnerský vztah.

No, ale musím říct, že to hezký vůbec nevnímám jako hezký, že to spíš vnímám jako kýč (...) **možná** to je nějaká zarputilost moje, že se mi nic nelíbí.

No ty se mi už líbí ty dva uprostřed (...)

(...) *nelíbí se mi za nimi to panelákové sídliště (...)*

Asi se mi nejvíc líbí to uprostřed, kde oni na své vlastní louce si dávají čaj (...)

(...) *svatební oslava na louce. To by se mi líbilo (...)*

Teď mě tak napadá, že tady se mi vlastně nelíbí to, že tam jsou jenom oni sami.

(...) *tak to na mne nepůsobí jako krásný svatební obrázek (...)*

(...) *na tomto obrázku se mi nelíbí, že tady jsou jen on a ona (...)*

Zvláštní asociace

První dojem z obrázku, opět kýč (smích), láska kýč (smích).

Paní A. uvádí první dojem, kterým na ni koláž působí a to je kýč.

Hm... teď se budu určitě opakovat, ale ty koláže jsou všechny o tom, co nás celý život doprovází, vztahy. To co je pro nás důležité.

Z koláže klientka usuzuje, že se jedná o téma týkající se vztahů. Řadí k tomuto tématu i ostatní již probrané koláže. Vztahy samozřejmě bere jako něco, co k životu patří a s čím se neustále setkáváme, které nás ovlivňují.

Kytičky tady už taky trochu odkvétají, ty šípkové růže,... nic netrvá věčně, ani láska k jedné slečně.

Částečně odkvétající šípkové růže v levé části koláže, srovnává klientka s partnerským vztahem. Umocňuje tuto myšlenku známým rýmem.

(...) dnes se kompromisy nedělají, dneska se z toho odejde, nazdar. A až dodatečně se řeší, že ty který jsou s tím vztahem spojený, rodina, majetek a ubližuje se dětem (...)

(...) o těch svatbách to dneska není. Je to o schraňování nějakého majetku, i když je láska důležitější než majetek, jak tomu bylo dřív, a to považuju za důležitý i já. Ale lidi jsou v dnešní době strašně nespokojený, stěžují si na nedostatek všeho a chtěli by víc a víc.

V pravé, spodní části koláže je svatební snímek šťastného páru. Myšlenkami asociuje k dnešní době, kdy podle ní ve vztahu nejde o akceptaci druhého a při prvním problému se lidé opouštějí, navzdory nevyřešenému majetku a vztahu s dětmi. Podle paní A. jsou dnes lidé více fixováni na materiálně a neustále pocítují určitý nedostatek.

No, když srovnám babičku mojí a mého syna, tak to je prostě babička na úrovni, bydlí ve městě, chodí na módní přehlídky, ale vůbec nevyzařuje to, že by byla spokojená. Pořád se po něčem pachtí, nemá zájem o vnoučka. O nás měla babička velký zájem (...)
(...) mluvím o babičce a ona už nežije... což je mi samozřejmě líto, ... protože k ní mohl syn jezdit na prázdniny k prababičce.

Paní A. se postupně dostává ke své rodině a srovnává chování své babičky s chováním své tchyně. S lítostí popisuje rodinné vztahy a porovnává zájem babičky s nezájmem tchyně o rodinnou soudržnost.

Ta koláž minule se mi líbila víc, protože byla o celé rodině. Ted' mě tak napadá, že tady se mi vlastně nelíbí to, že tam jsou jenom oni sami. Já mluvím o babičce a ona mi tady chybí. Není tu s nimi při tom krásným dni kus rodiny na tom obrázku.

(...) není tady nikdo, kdo by je při tom jejich velkém štěstí doprovázel. To chybí v tom příběhu. Babička, děda, teta, strýček a kamarádi. Rodiče.

Klientka se v myšlenkách na rodinu uchyluje k minulé koláži, která byla právě o rodině. Zjišťuje, co se jí vlastně na koláži nelíbí a co jí tam chybí. Jedná se o rodinu. Naráží na to, že se v koláži vyskytují pouze obrázky, kde je vždy pouze partnerská dvojice.

(...) svatební den, dva lidi a řekla bych si no jo to je kýč a otočila bych to. Ale asi je to i nějakou životní zkušeností (...). Já tohle už nechci. Chci v životě jiných potěšení, jiných naplnění dosáhnout. Tak asi to je ten důvod možná, proč mi to přijde takový.

Paní A. si ujasňuje své priority a porovnává je s koláží. Svatba, kterou zde chápe jako kýč, již pro ni není na prvním místě na pomyslném žebříčku hodnot, který se po určitých životních zkušenostech změnil.

Dneska bych chtěla spíš tu rodinnou oslavu, to by bylo něco, co bych si přála, co by mne naplnilo na dlouhou dobu, na co bych se těšila. Protože rodina je pro život hodně důležitá. Ne rodina já, on a naše dítě, ale ta veliká rodina, rozvětvená.

Obdivuju, když spolu vychází velká rodina, jsou spolu v jednom bytě, mají společnou kuchyň, koupelnu, nebo když bydlí u sebe blízko a jsou spolu každý den, vychází spolu, nevyvolávají konflikty a mají se rádi... A proč to obdivuju? Protože se to v naší rodině nepodařilo.

Prioritou v dnešní době se pro paní A. stává rodina. Podle svých slov si uvědomuje její důležitost v životě člověka. Neupřednostňuje však úzkou rodinu, ale rodinu v širším slova smyslu. Obdivuje soužití několika generací, a jak nakonec sama přiznává, důvod tohoto obdivu je zakořeněn v nesoudržnosti vlastní rodiny. Vyslovuje tak i přání soudržnosti rodiny.

To je důležitý ta rodina. Ale jak jsem řekla ta rozvětvená rodina a hlavně musí být fungující, protože vztah se ti může zhroutit, ale ta rodina je to co tě udrží nad vodou. No a na tomto obrázku se mi nelíbí, že tady jsou jen on a ona, ale že tu není ta rodina, jako součást toho velkého dne.

Na konci svého popisu této koláže konstatuje velký nedostatek, který zde pociťuje, a to v chybějící již zmíněné rodině. Dodává také, proč je pro ni rodina důležitější než vztah. Důvodem je možnost zhroucení partnerského vztahu, kdy rodina člověka dokáže podpořit.

Závěr

V této poslední koláži na téma "Šípková Růženka", se paní A. dostala hned k několika tématům, které byly navzájem propojeny. Na první pohled koláž vzbuzovala dojem kýče. V prvních myšlenkách o koláži se klientka dostala k lásce, partnerským vztahům a svatbě. Podkládala to vlastními zkušenostmi či názory. Od své představy o nynějších partnerských vztazích se dostala ke srovnávání dnešní generace s generací dřívější a s jejími nároky, které se různí. Nejvíce se paní A. opět zabývala rodinou, ke které se dostala polemizováním o potřebách a požadavcích různých generací. Dostala se tak k tomu, co je pro ni dnes důležité a k tomu, co by si ona sama nyní přála. V obou případech je to rodina, širší rodina, kterou považuje za velmi důležitou. Nadřazuje také rodinu nad partnerský vztah, který nemusí vždy vyjít a právě v takových chvílích je zde podpora rodiny.

Důvodem těchto dvou hlavních témat, tedy partnerské vztahy a rodina, je v prvním případě nedávný rozpad dlouholetého vztahu s partnerem, a v případě druhém absence soudržnosti u vlastní širší rodiny.

4.2.6 Résumé

Vzhledem k ucelenosti práce je potřeba vymezit témata, o kterých klientka hovořila, nejen jednotlivě u každé koláže zvlášť, ale také u všech koláží souhrnně. Těmito tématy se klientka zabývá v průběhu téměř všech koláží bez ohledu na námět. Jsou jimi prožitky, které v životě klientky hrají důležitou roli. Hlavními předměty klientčinych popisů jsou rodina, partnerské vztahy a také se zde objevuje důraz na důležitost okamžiku.

Z analýz bychom mohli vyčíst, že pro klientku je rodina v jejím životě velmi důležitá. Na rodinné příslušníky je kvůli svému handicapu fixována. A proto jí velice záleží také na vztazích, které v rodině panují. Snaží se udržet dobré vztahy, které se v rodině doposud zachovaly. Z rozhovorů také můžeme zhodnotit, zda je rodina paní A. podle ní ideální, tak jak by si představovala. Bohužel tomu tak podle všeho pravděpodobně není. Klientka by měla ráda velkou rozvětvenou a hlavně fungující rodinu, která je člověku oporou v těžkých chvílích. Že si je toho paní A. sama vědoma dokazují věty: „*Obdivuju, když spolu vychází velká rodina, jsou spolu v jednom bytě, mají společnou kuchyň, koupelnu, nebo když bydlí u sebe blízko a jsou spolu každý den, vychází spolu, nevyvolávají konflikty a mají se rádi... A proč to obdivuju? Protože se to v naší rodině nepodařilo.*“ (tento úryvek je výtažkem z rozhovoru o koláži na téma Šípková Růženka). „*Moc se mi líbí, že se ta rodina schází. Tu příležitost taky nemá každý, tu poctu (smutně).*“ „*No, to se vlastně mamka sešla loni, nebo předloni na Vánoce*

s rodinou, to bylo jednou jedinkrát, což mi přijde šílený... Z mé strany se rodina sešla jedinkrát, na babičky sedmdesátinách, to bylo moc pěkný (...)“

Druhé téma, kterému se klientka nejvíce věnovala, byly partnerské vztahy. Toto bychom mohli podložit situací, která je čitelná z klientčina příběhu a tou je odchod partnera od paní A.. Je samozřejmostí, že ukončení dlouholetého vztahu člověka zasáhne a stejně tak tomu je i v případě paní A.. Zde je to však umocněno strachem klientky o svou budoucnost vzhledem k jejímu handicapu. Její závislost na druhých se tímto zvětšuje a přiděluje více a více starostí, které přítomností partnera nemusela řešit. Zklamání, jež paní A. tímto odchodem zažila, se projevila také v rozhovorech, kde na toto téma naráží. Několikrát zde muže odsuzuje, přisuzuje jim špatné vlastnosti a vkládá nedůvěru v možný partnerský vztah. Dokazují to například věty: *„Ty chlapy přeploouvají z jednoho vztahu do druhého a nechávají tu mamku s dětmi samotnou (...) ta žena, je to taková situace nejistoty, zoufalství, ač je to starost s dítětem, ale může to být i nedorozumění s partnerem (...) pulina uprostřed srdce, ale... ruplé srdce, protože život není o pulině, že jo, ač někteří muži si to myslí... A pak frknou tím autem pryč, protože jsou z toho úplně hotový, jakoby tu sladkost toho života nedokázali unést, tak utečou i z harmonické, pěkné rodiny (...)*“ (Tyto věty pochází z prvního rozhovoru o koláži Rodina). *„Protože ho pozná, že jo, je to medvěd škaredý, zlý, nenažraný a chce ji připravit o její krásu a bohatství.“* (Věta je z rozhovoru o Studené koláži). *„(...) svatební den, dva lidi a řekla bych si no jo to je kýč a otočila bych to. Ale asi je to i nějakou životní zkušeností... Já tohle už nechci. Chci v životě jiných potěšení, jiných naplnění dosáhnout.“* (Tento úryvek je z rozhovoru o koláži Šípková Růženka).

To, co zde také klientka často vyzdvihuje je důležitost i pouhého všedního okamžiku. Tento důraz by mohl plynout ze zásadní události, která změnila paní A. život. Touto událostí je autonehoda, která je čitelná z jejího příběhu. Je zde vidět, že paní A. si uvědomuje to, jak i pouhý okamžik, může změnit celý život. Proto se snaží vážit si a užívat i zdánlivě obyčejných chvil, které se nemusí opakovat. Podložit tuto domněnku můžeme těmito větami: *„Že se moc upoutáváme k minulosti a budoucnosti a málo řešíme ten přítomný okamžik, takové to tady a teď. Teď být šťastný, užít a za ten den být rád, a když ráno umřu tak je to vlastně v pořádku, protože jsem žila tan den na plno... No a tady z toho obrázku by se dalo říct, že tady jsou takové momentky životních krizí, který potkají každého, každého jednotlivě, že jo, každý si s tím musí zůstat sám, vyřešit si to sám v sobě a pak zase vyplout, je tady ale ten přítomný okamžik“* (Úryvek z prvního rozhovoru o koláži Rodina). *„(...)ne vždy je to o radostech a tak pozitivní. Ten život, nebo ten moment.“* (Věta pocházející z rozhovoru o koláži Ráj). *„... no, nemusí to být jen sváteční, může to být i všední odpoledne. Taky jsme to dříve v naší rodině drželi, třeba si udělat hezké úterní odpoledne, nebo podvečer, když jsme překvapili toho třetího, pěkně prostřeným stolem, jednohubkami, v pěkných skleničkách mít nalitou vodu nebo džus. Protože život je krásný, měl by být oslavení každého okamžiku oslavení každého momentu.“* (Úryvek z předposledního rozhovoru o koláži Rodina).

Závěr

Předkládaná práce si kladla za cíl zvážit působení receptivní arteterapie na člověka. Právě tomuto jsem se věnovala v praktické části práce. V empirickém úseku jsem začala předložením daných koláží klientce, s kterou jsem o nich hovořila. V tomto rozhovoru jsem dala prostor především paní A., která se měla rozhovořit o pocitech a myšlenkách, které jí v návaznosti na určitou koláž napadají. Rozhovory, respektive klientčiny popisy koláží, jsem následně analyzovala a to způsobem, který byl použit totožně na všech pěti kolážích. Nejprve jsem si určila šest bodů, kterých jsem se držela, a které mi měly pomoci ve vyhledání „skrytých“ témat v klientčiny myšlenkách. Tyto body sloužily k držení se stejné osnovy u všech analýz. V závěru každé analýzy jsem shrnula, o čem paní A. nejvíce hovořila ať už přímo, či nepřímo. V kapitole resumé jsem se pokusila shrnout náměty, o kterých klientka nejvíce hovořila v návaznosti na myšlenkové pochody u téměř všech koláží. Cílem bylo najít společná témata, kterými se klientka, ať už momentálně, či dlouhodobě, zabývá.

Díky obsahové analýze jsem zjistila, že předmětem klientčiny asociací byla rodina, partnerský vztah a důležitost okamžiku. Všechny tyto náměty jsem podložila událostmi ze života klientky, které obsahoval její příběh.

Díky této empirické části se mi podařilo potvrdit, že do vnímání výtvarného díla musí člověk zapojit myšlenkové procesy a prožitky. Ve vnímání tohoto určitého díla se projeví skryté emoce. Pro člověka, který se díky svému handicapu nemůže realizovat v tomto směru jinak, je toto vyjádření emocí a prožitků velice důležité a přínosné. Paní A. se tímto způsobem mohla zamyslet nad tím, co pro ni vlastně znamená rodina a zda je nutné, aby na ni byla tolik fixována. Také mohla projevit své vnitřní emoce, týkající se rozchodu s partnerem, kdy se člověk nerad svěřuje ostatním osobám a díky asociacím během rozhovoru na toto téma, zjišťuje, že ne vše má v sobě dostatečně vyřešené a ne se vším je smířený tak, jak si myslel.

Tato práce na nepříliš rozebírané téma receptivní arteterapie dokazuje působení výtvarných artefaktů na osobnost člověka. Rozkrývá však nové možnosti, jak tuto práci vést dalšími směry. Jedním z několika dalších by mohlo být porovnání chápání koláží handicapovaného jedince s autorovými myšlenkami, či reflexe samotné klientky na tuto práci.

Použitá literatura

Campbell, J. *Techniky arteterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi*. 1.vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-204-1.

Hartl, P. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Jiří Budka, 1994. ISBN 80-90 15 49-0-5.

Křivohlavý, J. *Psychologická rehabilitace zdravotně postižených: jak zlepšit psychický stav nemocných*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1985. ISBN 08-032-85.

Landischová, E. *Teorie a praxe arteterapie: taneční a výtvarné formy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-297-2 (brož.).

Matoušek, O. *Potřebujete psychoterapii?*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-036-7.

Slavík, J. *Současná arteterapie v české republice a v zahraničí*. Praha: Univerzita Karlova, 2000, s. 35. ISBN 80-7290-004-8.

Šicková – Fabrici, J. *Základy arteterapie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-616-0.

Šicková- Fabrici, J. *Arteterapia- Úžitkové umenie?*. 1. vyd. Bratislava: Petrus, 2006. ISBN 80-89233-10-4.

Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-77178-802-3.

Vágnerová, M., Štěch, S., Hadj-Mousová, Z. *Psychologie handicapu*. 2. dotisk, 2. přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2004. ISBN 80-7184-929-4.

Zicha, Z. *Úvod do speciální výtvarné výchovy*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1981. ISBN neuvedeno.

Internetové zdroje

Česká arteterapeutická asociace [online]. Praha: Česká arteterapeutická asociace, Copyright 2005 [cit. 2010-11-14]. Dostupné na WWW: [<http://www.arteterapie.cz>].

Abstrakt

Slepičková, E. Receptivní arteterapie s člověkem upoutaným na invalidní vozík. České Budějovice 2011. Bakalářská práce. Jihočeská universita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra psychologie. Vedoucí M. Lhotová.

Klíčová slova: receptivní arteterapie, tělesný handicap

Práce se zabývá receptivní arteterapií a tím, jak je tento druh arteterapie využitelný u tělesně handicapovaných lidí. První tři kapitoly práce jsou teoretickou oporou. Je zde porovnán pojem arteterapie od několika autorů, dále uvádím rozdělení arteterapie a její cíle. Kromě toho zde popisují tělesný handicap, psychický stav člověka s tímto handicapem a také to, jak zdravá společnost k těmto lidem přistupuje. V neposlední řadě je zde uvedeno využití arteterapie právě u lidí s tělesným handicapem.

Čtvrtá kapitola se zaměřuje na praktickou část práce. Je zde uveden životní příběh klientky, na který je tato práce částečně zaměřena. Dále jsou zde koláže, které klientka popisuje. Tyto koláže jsou vytvořeny různými autory na určitá témata. Rozhovory, které jsem s klientkou absolvovala, jsou následně analyzovány a přirovnány k životním zkušenostem, čitelným z klientčina příběhu. K celkovému shrnutí analýz slouží poslední kapitola, kde sumarizuji nejčastěji řečená témata, kterými se paní A. věnuje v popisech koláží. Z poslední kapitoly je patrné, co je pro klientku důležité a čím se momentálně zabývá ve své mysli.

Abstract

The receptive art therapy with handycaped person on a wheelchair

Key words: receptive, art therapy, physical handicap

The work deals with receptive art therapy and usability for physically handicapped people. The first three chapters can be described as theoretical part. In this part I compare the concept of art therapy from several authors, and I mention the division of art therapy and its goals. In addition, I describe the physical disability, mental state of a person with the disability and how healthy society perceive these people. Last but not least part, discusses the use of art therapy just for people with physical disabilities.

The fourth chapter is a practical part. First, I present a case of client to whom the work is partly intended. There are also collages, which the client describes. These collages are created by different authors on specific topics. Interview, which I conducted with the client, are then analyzed and compared with a life experiences, which are evident from the case studies. Summary of the analyses is the final chapter, which summarize the most frequently stated themes, which deals with Mrs.A. descriptions collage. The last chapter shows what is important for the client and what is currently engaged in her mind.